Lakivaliokunnan mietintö n:o 9 hallituksen esityksen johdosta esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi

Eduskunta on päätöspöytäkirjan ottein 26 päivältä helmikuuta 1985 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 14/1985 vp.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsäädäntöjohtaja Klaus Helminen, lainsäädäntöneuvos Kari Lehtola ja ylijohtaja K.J. Lång oikeusministeriöstä, poliisiylitarkastajat Pertti Virolainen ja Raimo Turkki sekä osastopäällikkö Juhani Uusitalo sisäasiainministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Pekka Pitkänen puolustusministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Raine Vairimaa valtiovarainministeriöstä, osastopäällikkö, esittelijäneuvos Martti Jaatinen oikeuskanslerinvirastosta, eduskunnan oikeusasiamies Jorma S. Aalto, apulaisosastopäällikkö Reijo Virtanen tullihallituksesta, osastopäällikkö Paula Kokkonen lääkintöhallituksesta, poliisitarkastaja Reijo Naulapää Hämeen lääninhallituksesta, suojelupoliisin päällikkö, poliisineuvos Seppo Tiitinen suojelupoliisista, keskusrikospoliisin päällikkö, poliisineuvos Toivo Laento keskusrikospoliisista, presidentti Heikki Mälkki Helsingin hovioikeudesta, hovioikeudenneuvos Touko Kosonen Turun hovioikeudesta, toimistopäällikkö Kalevi Klefström pääesikunnasta, professori Pekka Koskinen, professori Per Ole Träskman ja professori Raimo Lahti Helsingin yliopistosta, tutkijaprofessori Kaarlo Tuori ja vanhempi tutkija, oikeustieteen tohtori Matti Pellonpää Suomen Akatemiasta, lakimies Salme Sauvonsaari Suomen Kaupunkiliitosta, varatuomari Risto Airikkala Suomen Kunnallisliitosta edustaen samalla Finlands svenska kommunförbundia, osastopäällikkö Jarkko Helminen Tampereen kaupungin sosiaalikeskuksesta, rikospoliisilinjan johtaja Mauri Jaakkola Helsingin poliisilaitoksesta edustaen samalla Poliisilakimiehet ry:tä, käräjätuomari Timo Lötjönen ja kihlakunnantuomari Lasse Broms Kihlakunnan- ja käräjätuomarit ry:stä, oikeusneuvosmies Lars Cornér Suomen Kaupunkituomarien Yhdistyksestä, vt. nimismies Matti Arola ja nimismies Onni Toljamo Suomen Nimismiesyhdistyksestä, puheenjohtaja, I kaupunginviskaali Pekka Noronen ja kaupunginviskaali Jouko Nurminen Suomen Kaupunginviskaaliyhdistyksestä, puheenjohtaja Erkki-Juhani Taipale ja asianajaja Jukka Peltonen Suomen Asianajajaliitosta, oikeusavustaja Antero Kivipelto Yleiset Oikeusavustajat ry:stä, hallituksen jäsen, oikeusneuvosmies Markku Leskinen Suomen Lakimiesliitosta, järjestösihteeri Seppo Hämäläinen Suomen Poliisien Liitosta, puheenjohtaja Yrjö Laihio Poliisikunnan Keskusliitosta, puheenjohtaja, poliisitarkastaja Teuvo Ikonen, apulaispoliisitarkastaja Ahti Hirvonen ja apulaispoliisitarkastaja Ossi Lähdesmäki Poliisitarkastajat ry:stä, liittovaltuuston puheenjohtaja, rikosylikonstaapeli Ylermi Kilpelä Suomen Rikospoliisiliitosta, toiminnanjohtaja Harri Montonen Kriminaalihuoltoyhdistyksestä, lakimies Petteri Snell Suomen Etsivätoimistojen Liitosta, asianajaja Leo R. Hertzberg Vankien Keskusliitosta, lakimies Johannes Koskinen Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä, asiamies, oikeustieteen kandidaatti Anna Lundén Suomen Työnantajain Keskusliitosta, lakimies Markku Nieminen Akavasta, pääsihteeri Esa Swanljung STTK-järjestöjen julkisten alojen ammattijärjestöstä, varatuomari Johanna Niemi-Kiesiläinen Amnesty Internationalin Suomen osastosta, vt. apulaisprofessori Lauri Hannikainen Ihmisoikeuksien ja Kansalaisvapauksien puolesta ry:stä, sihteeri, oikeustieteen kandidaatti Risto Rydman Julkisen sanan neuvostosta, neuvottelupäällikkö Matti Koivistoinen Suomen Lääkäriliitosta, lakimies Timo Vuortama Suomen Sanomalehtimiesten Liitosta ja tiedotusjohtaja Olavi Rantalainen Sanomalehtien Liitosta.

Valiokunta on saanut asiasta perustuslakivaliokunnalta pyytämänsä lausunnon, joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi esitutkintalaki ja pakkokeinolaki. Lisäksi ehdotetaan, että useisiin muihin lakeihin tehtäisiin esitutkintalaista ja pakkokeinolaista johtuvia muutoksia.

Esitutkintalailla tärkeimmät esitutkintamenettelyä koskevat säännökset saatettaisiin lain tasoisiksi. Uudet säännökset korvaisivat nykyiset hallinnollisessa järjestyksessä annetut yleismääräykset. Esitutkinnan toimittaminen kuuluisi edelleen poliisille.

Esitutkintalakiehdotuksen tavoitteena on, että kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet esitutkinnassa määriteltäisiin täsmällisesti, erityisesti kuulusteluja koskevissa säännöksissä. Rikoksesta epäillyn oikeusturvaa kohennettaisiin tehostamalla hänen puolustautumismahdollisuuksiaan jo esitutkinnassa. Oikeusvarmuutta pyritään lisäämään varaamalla esitutkinnan eri osapuolille mahdollisuus vaikuttaa esitutkinnan kulkuun ja sen tuloksiin. Sekä epäillyn että asianomistajan avustajalla olisi oikeus olla kuulusteluissa saapuvilla, jollei sitä olisi painavista rikostutkinnallisista syistä kiellettävä. Syyttäjälle, asianomistajalle ja epäillylle annettaisiin oikeus vaatia lisätutkimuksien suorittamista.

Pakkokeinolain mukaan vangitsemisesta päättäisi yksinomaan tuomioistuin. Ennen oikeudenkäyntiä vangitsemisasia tutkittaisiin menettelyssä, joka pääsääntöisesti olisi julkista ja jossa kuultaisiin vangitsemisvaatimuksen tekijää ja epäiltyä. Vangitsemisen edellytyksiä yksinkertaistettaisiin ja säännökset tehtäisiin voimassa olevia joustavammiksi. Kohtuusnäkökohdat otettaisiin nykyistä paremmin huomioon. Pidättämisajan enimmäispituus lyhennettäisiin kolmeen päivään. Sitä saataisiin kuitenkin jatkaa neljällä päivällä, milloin vangitsemisen edellytyksiä ei kolmen päivän pidätysaikana ole vielä täysin selvitetty, mutta epäillyn pitäminen pidätettynä on rikostutkinnallisista syistä erittäin tärkeää. Pidätysajan kuluttua pidätetty olisi päästettävä vapaaksi tai hänen vangitsemistaan olisi pyydettävä tuomioistuimelta. Tuomioistuimen olisi otettava vangitsemisasia käsiteltäväksi pikaisesti vaatimuksen saavuttua.

Lisäksi pakkokeinolakiin ehdotetaan sisällytettäviksi säännökset matkustuskiellosta, mikä olisi pakkokeinon kohteeksi joutuvalle vangitsemista vähemmän haitallinen toimenpide. Sakon ja vahingonkorvauksen sekä menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi otettaisiin käyttöön vastaajan varallisuuteen kohdistuvat hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko. Nykyisin rikoslain voimaanpanoasetukseen sekä takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annettuun lakiin sisältyvät säännökset pakkokeinoista siirrettäisiin osittain uudistettuina pakkokeinolakiin.

Lait on tarkoitus saattaa voimaan noin kahden vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on hyväksynyt lakiehdotukset.

Valiokunnan kannanotot

Yleisperustelut

Rikostutkinta on Suomessa korkeatasoista ja rikosten selvittämisprosentti suuri. Poliisin toiminta kestää hyvin myös kansainvälisen vertailun. Rikostutkinnasta ja pakkokeinoista annetut säädökset ja määräykset ovat kuitenkin hajallaan eri laeissa ja pääosin hallinnollisia määräyksiä. Tämä on kansalaisten oikeusturvaa koskevien periaatteiden vastainen asiantila, jota ei voi oikeusvaltiona itseään pitävässä maassa hyväksyä. Esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevan lainsäädännön aikansaaminen on siten välttämätöntä.

Hallituksen esitystä on valmisteltu kauan. Eri osapuolia ja etupiirejä edustavien tahojen mielipide-erot ovat olleet suuria ja vaikeasti yhteen sovitettavissa. Hallituksen esitys on pitkään hiotun yhteensovittelun tulos, jossa on pyritty aikaansaamaan tasapaino niin tutkintaviranomaisten, rikoksesta epäiltyjen kuin asianomistajien vaatimusten kesken.

Valiokunta pitää hallituksen esitystä yleisiltä tavoitteiltaan ja periaatteiltaan tarkoituksenmukaisena katsoen, että esitutkintalainsäädäntö voidaan hyväksyä hallituksen esityksen pohjalta. Tarkoituksenahan on kansalaisten oikeusturvan lisääminen Suomessa esitutkinnan yhteydessä siten, että yleinen turvallisuus ja järjestys säilyy, rikokset selvitetään niin, että asianomistajien ja sivullisten oikeudet turvataan, ja rikoksesta epäil-

ty saa asiallisen, kansainvälisesti hyväksyttyjen periaatteiden mukaisen kohtelun. Tätä palvelee ennen kaikkea se, että esitutkinnasta säädetään lailla, jolloin kansalaisten on helpompi kuin nykytilanteen vallitessa saada tiedot oikeuksistaan. Erityisesti pakkokeinojen osalta on tärkeätä saada yhtenäiset ja tyhjentävät lakitasoiset säännökset, jolloin ei synny epäilyksiä siitä, mitkä ovat sallittuja pakkokeinoja.

Valiokunta ehdottaa kuitenkin hallituksen esitykseen sisältyviin lakiehdotuksiin useita asiasisältöä koskevia muutoksia ja täydennyksiä, säännösten täsmennyksiä ja lakiteknisiä tarkistuksia. Valiokunnan tekemät muutokset perustellaan suurimmalta osaltaan yksityiskohtaisissa perusteluissa. Tärkeimmistä periaatteellisista kannanotoistaan valiokunta esittää tässä yhteydessä seuraavaa.

Epäillyn, pidätetyn ja vangitun oikeusturva. Hallituksen esityksen perusteluissa on selkeästi esitetty ne kirjoittamattomat oikeusnormit, joihin esitutkinta pohjautuu. Valiokunta katsoo kuitenkin, että lainsäädännön hengen ja tavoitteiden osoittamiseksi, käytännön ja lain tulkinnan ohjaamiseksi sekä virkamiesten koulutuksen ja valtuuksien käytön jälkivalvonnan helpottamiseksi nämä periaatteet on kirjoitettava esitutkintalain yleisiin periaatteisiin. Tärkeimmät lakiin otettaviksi ehdotettavat periaatteet ovat:

— epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä,

— esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Tämä on ns. vähimmän haitan periaate, jota on noudatettava sekä esitutkintalain että pakkokeinolain säännöksiä sovellettaessa,

— asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa, sekä

— tutkintavangilla on oikeus tavata avustajaansa, lähiomaisiaan ja hoitaa välttämättömiä asioita.

Pidätysaika ja Suomea sitovat kansainväliset sopimukset. Valiokunta katsoo, että Suomen tulee noudattaa maatamme sitovia kansainvälisiä velvoitteita. Tässä suhteessa tärkein tavoite on, että kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleeseen Suomen puolelta tehty varauma saadaan poistetuksi. Tämä kohta edellyttää sekä vapauden riistoa koskevaa pikaista tuomioistuinkäsittelyä että oikeutta itse syyteasiaa koskevaan oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa tai oikeutta tulla vapautetuksi.

Tältä osin ratkaisevat hallituksen esitykseen sisältyvät säännökset ovat pakkokeinolain

— 1 luvun 13 §. Pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen tekoaika,

— 1 luvun 14 §. Vangitsemisvaatimuksen ottaminen käsiteltäväksi, sekä

— 1 luvun 21 §. Syytteen käsittelypäivän määrääminen.

Pakkokeinolain 1 luvun 13 §:n mukaan vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle niin pian kuin se on mahdollista ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen virka-ajan päättymistä. Jos asian käsittelemiseksi tämän jälkeen tarvitaan vielä lisäselvitystä, vaatimus saadaan erityisistä pykälässä luetelluista syistä tehdä viimeistään seitsemäntenä päivänä kiinniottamispäivästä.

Useat asiantuntijat ovat esittäneet arveluja, ettei säännös riitä yleissopimuksen varauman poistamiseen. Valiokunta viittaa Suomen rikostutkintaperinteisiin ja poliisin voimavaroihin ja katsoo, ettei säännöstä voida tässä yhteydessä tiukentaa. Samalla valiokunta kiinnittää huomiota siihen, ettei tätä säännöstä saa yksinään tarkastella silloin, kun selvitellään yleissopimuksen mainitun artiklan täyttymistä.

Suomalaisessa oikeudenkäyntijärjestelmässä on kautta aikojen pidetty pidätetyn ja rikoksesta epäiltynä vangitun oikeusturvan kannalta olennaisimpana, että asiaa on ennen tuomioistuinkäsittelyä asiallisesti selvitetty melko pitkälle, että asian varsinainen tutkinta tuomioistuimessa alkaa suhteellisen lyhyen ajan kuluessa pidätyksestä ja että jutun käsittely viedään päätökseen ilman pitkiä tutkintavankeusaikoja. Tämän vuoksi on otettava huomioon myös edellä mainitut pakkokeinolain 1 luvun 14 ja 21 §:n säännökset, joiden osalta valiokunta esittää seuraavaa.

Pakkokeinolain 1 luvun 14 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että vangitsemisvaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä siitä päivästä, jona vaatimus on tehty. Valiokunta katsoo, että aikaa voidaan lyhentää päivällä, jolloin vangitsemisvaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään toisena päivänä siitä, kun asia on ilmoitettu tuomioistuimelle.

Pakkokeinolain 1 luvun 21 §:ssä on säännökset syytteen käsittelypäivän määräämisestä. Pääperiaatteena on, ettei käsittelypäivää saa määrätä myöhemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi. Tältä osin valiokunta, kuten perustuslakivaliokuntakin, katsoo, että säännöksissä on syytä säi-

lyttää ehdoton takaraja vangitun jutun käsiteltäväksi ottamiselle. Valiokunnan käsityksen mukaan tämä aika ei voi olla neljää viikkoa pitempi. Lisäksi pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaus oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:ään, jossa säädetään, ettei vangitun juttua saa lykätä kahta viikkoa pitemmäksi ajaksi, ellei se ole tarpeen syytetyn mielentilan tutkimiseksi.

Valiokunta katsoo, että näin muutettuna säännöskokonaisuus noudattaa maan oikeusperinteitä ja soveltuu Suomen oikeusjärjestykseen. Tältä osin valiokunta edellyttää, että hallitus ryhtyy pikaisesti toimenpiteisiin yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleeseen Suomen puolelta tehdyn varauman poistamiseksi. Ellei nyt säädettävällä lainsäädännöllä saada tätä varaumaa poistetuksi, valiokunta edellyttää hallituksen ryhtyvän välittömästi toimenpiteisiin lainsäädännön muuttamiseksi niin, että vapaudenriistoaikaa rikosasiain esitutkinnan ja oikeudenkäynnin yhteydessä edelleen lyhennetään erityisesti pidätysaikoja koskevien säännösten osalta, jotta edellytykset varauman poistamiseksi turvataan.

Poliisin voimavarat. Esitutkinnan uudistaminen edellyttää, kuten hallituksen esityksen perusteluissa on todettu, muun muassa tutkinnan nopeuttamista entisestään, päivystysten lisäämistä sekä uusia tutkimusmenetelmiä ja -välineitä. Valiokunta pitää hallituksen esityksen perusteluissa luvattuja henkilöstö- ja muita resursseja ehdottomina minimimäärinä, jotta lain tavoitteet saadaan toteutetuiksi. Voimavarojen riittävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon myös virkaehtosopimuksilla toteutetut työajan lyhennykset, jotka vähentävät nykyisen henkilöstön tehollista työaikaa. Valiokunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että hallituksen esityksen perusteluissa mainitut 450 lisävirkaa perustetaan nimenomaan esitutkintalainsäädännön voimaantulosta aiheutuviin tarpeisiin, minkä lisäksi on erikseen huolehdittava poliisin resurssipulan helpottamisesta sekä poliisitoiminnan muusta kehittämisestä. Valiokunta korostaa lisäksi, että ennen esitutkintalainsäädännön voimaantuloa on hyvissä ajoin huolehdittava poliisin henkilökunnan tehokkaasta kouluttamisesta.

Nuorten ja vajaavaltaisten asema kuulusteluissa. Valiokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota nuorten ja vajaavaltaisten kohteluun kuulusteluissa. Valiokunta korostaa ns. hienotunteisuusperiaatteen noudattamisen sekä esitutkintaviranomaisten ja sosiaaliviranomaisten kiinteän yhteistyön merkitystä nuorten rikoksentekijäin tekemiä rikoksia selvitettäessä. Valiokunta esittää esitutkintalain säännöksiä tiukennettaviksi siten, että alle 18-vuotiaita kuulusteltaessa on paikalla aina oltava kuulustelutodistaja. Lisäksi on pyrittävä siihen, että kuulusteluissa on läsnä sosiaaliviranomaisten edustaja.

Julkisen puolustuksen järjestäminen. Yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen d kohdan mukaan jokaisella syytetyllä on oikeus saada itselleen maksuttomasti oikeudenkäyntiavustaja, jos hänellä ei itsellään ole varoja sellaisen maksamiseen. Tämän artiklan johdosta Suomi on esittänyt varauman yleissopimukseen. Edellä omaksumansa kansainvälisten velvoitteiden täyttämistä koskevan kannan mukaisesti valiokunta korostaa esityksen yleisperusteluissa mainittujen puolustusta rikosasioissa ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain muuttamista koskevien lakiehdotusten aikaansaamisen välttämättömyyttä, jotta yleissopimukseen tällä kohden tehty varauma saataisiin poistetuksi. Tämän vuoksi valiokunta edellyttää, että hallitus ryhtyy pikaisesti toimenpiteisiin maksuttoman oikeudenkäynnin ulottamiseksi myös esitutkintaa koskevaksi ja että hallitus antaa eduskunnalle lakiesityksen julkisen puolustuksen järjestämiseksi. Nämä säännökset tulisi voida saattaa voimaan yhtä aikaa esitutkintalain ja pakkokeinolain kanssa.

Muun lainsäädännön ajan tasalle saattaminen. Hallituksen esitykseen liittyy toistakymmentä ns. liitännäislakia, voimassa olevien lakien muutosehdotuksia, jotka on muutettava esitutkintalain ja pakkokeinolain säännösten takia. Tästä huolimatta hallituksen esitykseen ei vielä tässä vaiheessa ole voitu sisällyttää kaikkia niitä lakeja, joiden muuttaminen on välttämätöntä uuden lainsäädännön johdosta. Näiltä osin valiokunta korostaa erityisesti asianomaisia vahingonkorvaussäännöksiä.

Valiokunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömästi toimenpiteisiin syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamiseksi siten, että sen nojalla voidaan korvata myös matkustuskieltoon määrätylle ja virantoimituksesta pidätetylle aiheutuneet kulut, mikäli syytettä ei nosteta tai syyte hylätään. Samalla valiokunta uudistaa eduskunnan hyväksymän lakivaliokunnan mietinnössään n:o 8/1984 vp. esittämän lausuman, jonka mukaan valiokunta edellytti hallituksen huolehtivan myös siitä, että eduskunnalle annetaan esitys, jonka nojalla syyttömästi vangitulle tai tuomitulle voidaan valtion varoista maksaa korvaukset kaikista hänen menetyksistään ja kärsimyksistään.

Edelleen valiokunta edellyttää hallituksen ryhtyvän pikaisesti toimenpiteisiin

— rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamiseksi niin, että asianomistajalle voidaan maksaa valtion varoista korvaukset hänen menetyksistään, kärsimyksistään ja oikeudenkäyntikuluistaan, sekä

— sellaisten vahingonkorvaussäännösten aikaansaamiseksi, että rikostutkinnan yhteydessä sivullisille aiheutuneista vahingoista voidaan suorittaa valtion varoista riittävät korvaukset.

Valiokunta pitää tärkeänä, että näistä mahdollisuuksista hakea korvausta eri lakien nojalla tiedotetaan yleisölle ja että vahingon kärsineitä neuvotaan korvausten hakemisessa.

Yksityiskohtaiset huomautukset

1. *Esitutkintalaki*

1 §. Kun eräästä pakkokeinosta, noudosta, säädetään esitutkintalaissa ja lakiin lisättäviksi ehdotetut, yleisperusteluissa mainitut periaatesäännökset koskevat merkittävästi myös pakkokeinojen käyttöä, valiokunta ehdottaa pykälän 2 momentin poistamista.

2 §. Pykälän mukaan esitutkinta on toimitettava, kun esitutkintaviranomaiselle tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Asianomistajarikoksesta esitutkinta toimitetaan 3 §:n mukaan pääsääntöisesti vain, jos asianomistaja vaatii rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Lakiehdotuksen 4 ja 5 §:ssä on säännöksiä tapauksista, joissa esitutkintaa ei tarvitse toimittaa.

Mainittuja pykäliä toisiinsa vertaamalla ja varsinkin 2 ja 5 §:ää rinnakkain lukemalla saattaa saada käsityksen, että esitutkinnan toimittaminen on oikeudenkäynnin aloittamisen ehdoton edellytys. Syytteen käsittely ei voisi alkaa, ellei esitutkintaa ole toimitettu. Lakiehdotuksen 5 §:n perusteluista ilmenee, ettei tämä kuitenkaan ole ollut tarkoituksena.

Tulkintavirheiden välttämiseksi valiokunta ehdottaa 2 §:n kirjoittamista niin, että siinä kuvaillaan ehdotettua selvemmin esitutkintaviranomaisen toimimisvelvollisuus silloin, kun tämä on saanut nimenomaisen tiedon epäillystä rikoksesta.

3 §. Pykälässä on säännökset siitä, miten syyte nostetaan asianomistajarikoksissa. Pääsääntönä on, että asianomistajan on vaadittava rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Oikeudenmenetysten välttämiseksi on tarpeen, että viranomaiset riittävän tarkoin selostavat asianomistajille ne edellytykset, joilla toimenpiteisiin ryhdytään tai niitä jatketaan.

5 §. Edellä 2 §:n kohdalla lausutun ja ehdotetun perusteella sekä huomioon ottaen, että 5 §:ään ehdotettu säännös käy ilmi oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:stä, valiokunta ehdottaa 5 §:n poistamista.

Pykälän poistamisesta seuraa, että jäljempänä seuraavien pykälien numerointi muuttuu yhtä pienemmäksi.

5 (6) §. Pykälän sanamuoto ei velvoita esitutkintaviranomaisia nimenomaisesti selvittämään asianomistajalle aiheutuneiden vahinkojen määrää. Tästä huolimatta valiokunta edellyttää, että asianomistajan oikeuksien turvaamiseksi hänen vahinkojensa suuruus selvitetään rikostutkinnassa riittävän tarkoin.

7 (8) §. Valiokunta ehdottaa pykälän sanamuodon tarkentamista niin, että esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet.

Yleisperusteluissa lausuttuun viitaten valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi uutena 2 momenttina periaatteellisen säännöksen: Epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä.

8 (9) §. Edelleen yleisperusteluissa lausuttuun viitaten valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uudeksi 1 momentiksi periaatteellinen säännös: Esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi.

Lakiehdotukseen sisältyvä pykälän ainoa momentti siirtyy edellä ehdotetun johdosta pykälän 2 momentiksi.

10 §. (Uusi). Yleisperusteluihin viitaten valiokunta ehdottaa, että lakiin lisätään uusi 10 §, jonka 1 momentissa on perussäännös asianosaisen oikeudesta käyttää esitutkinnassa avustajaa.

Uuden pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeudesta annetun lain 12 ja 13 b §:ssä tarkemmin säädetään.

Uuden 10 §:n lisäämisen johdosta pykälien numerointi, joka edellä 5 §:n poistamisen johdosta muuttui, tasaantuu.

12 §. Valiokunta katsoo, että pykälän sanamuoto jättää liian suuren harkintavallan asianosaisen pyytämiin kuulustelu- ja tutkintatoimenpiteisiin ryhtymiselle. Valiokunta ehdottaa, että pykälää täsmennetään poistamalla hallituksen

esityksessä olevat sanat ''mahdollisuuksien mukaan''.

13 §. Pykäläehdotuksen ensimmäisen virkkeen mukaan esitutkinnan toimittaa poliisi, jollei erikseen ole toisin säädetty tai määrätty. Sana ''määrätty'' viittaa asetusta alemmanasteisiin normeihin. Valiokunta katsoo, että oikeus esitutkinnan toimittamiseen voidaan antaa vain lailla. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälästä poistetaan sanat ''tai määrätty''.

15 §. Esitutkintalakiehdotuksen säännöksistä ei käy ilmi, kenelle asianosaisen on osoitettava 12 §:ssä tarkoitettu lisätutkimuspyyntö rikoksen oikeudellisen selvittelyn eri vaiheissa. Asiaa on käsitelty 12 §:n perusteluissa, mitä valiokunta ei pidä riittävänä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että 15 §:ään lisätään uusi 3 momentti, josta ilmenee, mikä viranomainen missäkin tutkintavaiheessa on oikeutettu päättämään asianosaisen pyytämistä lisätutkintatoimenpiteistä.

16 §. Pykälän 1 momentissa on säännökset tutkinnanjohtajan tai tutkijan esteellisyydestä. Kahdessa kohdassa viitataan tutkinnanjohtajan tai tutkijan lähisukulaisiin.

Pykälän 2 momentissa määritellään, keitä lähisukulaiset ovat. Määrittely ehdotetaan toteutettavaksi viittauksella hallintomenettelylain 10 §:n 2 momenttiin. Jotta säännös olisi helpompilukuinen, valiokunta ehdottaa, että lakiviittauksen sijasta 2 momenttiin kirjoitetaan näkyviin ne henkilöt, joiden suhteen tutkija on esteellinen.

Valiokunnan käsityksen mukaan pykälän 1 momentin 6 kohdassa mainittu luottamus esitutkinnan toimittajaan on menetetty muun muassa silloin, kun poliisimies tutkijana ottaa julkisuudessa kantaa tutkittavaan asiaan tai epäillyn syyllisyyteen tai syyttömyyteen.

19 §. Pykäläehdotuksen mukaan rikos- tai onnettomuuspaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muualle kuultavaksi, jos asian selvittäminen sitä vaatii. Perustuslakivaliokunnan lausuntoon yhtyen lakivaliokunta pitää pykälän täsmentämistä tarpeellisena ja ehdottaa säädettäväksi, että henkilö voidaan velvoittaa jäämään paikalle tai saapumaan heti muualle kuultavaksi vain, jos on tarve kuulla häntä välittömästi. Tähän sisältyy myös se, että asianomaisella on tutkinnan kannalta tärkeää tietoa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että henkilöä kuullaan pääsääntöisesti lähimmässä mahdollisessa paikassa, ellei häntä voida kuulla paikan päällä.

Valiokunta korostaa, että henkilön velvoittamiseksi erilaisiin toimenpiteisiin on onnettomuustapauksissa ensisijaisesti käytettävä poliisilakia taikka palo- ja pelastustoimesta annettua lakia. Esitutkintalain 19 §:n soveltaminen tulee pyrkiä rajoittamaan vain rikospaikkaa koskevaksi.

21 §. Pykälässä on säännökset siitä, kuinka kauan esitutkintaan saapunut tai noudettu on velvollinen olemaan läsnä tutkinnassa. Valiokunnan mielestä säännösten keskinäinen järjestys ei ole paras mahdollinen. Johdonmukaista olisi aloittaa pykälä yleisellä periaatteella, ettei ketään saa pitää tutkinnassa kauempaa kuin on välttämätöntä, ja vasta sen jälkeen antaa erikoistilanteita varten tarkemmat säännökset. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa pykälää muutettavaksi siten, että pykälän 2 momentin ensimmäinen virke siirretään uudeksi 1 momentiksi. Tämän jälkeen pykälän 2 momentiksi siirtyvässä hallituksen esityksen 1 momentissa selvitetään ne enimmäisajat, joihin henkilö on velvollinen esitutkinnassa alistumaan. Samalla valiokunta ehdottaa, että tämän momentin viimeistä virkettä kevennetään kielellisesti poistamalla siitä sanat ''esitutkinnassa läsnä olemaan velvollisen''.

Pykälän 3 momentiksi muodostuu hallituksen esityksen 2 momentin viimeinen virke.

22 §. Lakiehdotuksen 9 (10) §:n mukaan henkilölle, jota kohtaan ryhdytään toimenpiteisiin esitutkinnassa, on ilmoitettava hänen asemansa siinä niin pian kuin se on mahdollista. Puheena oleva 22 § selvittää kuulusteltavien oikeuksia ja velvollisuuksia kuulusteluissa. Valiokunta katsoo kuulusteltavan oikeusturvan vaativan, että esitutkinnan tässä vaiheessa kuulusteltava aina tietää asemansa. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttiin lisätään uusi virke, jonka mukaan ennen kuulustelua kuulusteltavalle on ilmoitettava hänen asemansa tutkinnassa.

Valiokunta ehdottaa 2 momentin ehdollista sanontaa täsmennettäväksi siten, että asianosaiselta on otettava vastaan kirjallisia selvityksiä, mikäli ne täydentävät hänen kuulustelukertomustaan. Tällä tarkistuksella valiokunta haluaa korostaa asianosaisten oikeuksia tutkinnassa.

24 §. Käytännössä on tilanteita, joissa on välttämätöntä kuulustella henkilöä, jonka arvostelukyky tai tahdonvoima väsymyksen, alkoholin tai huumaavan aineen vaikutuksen taikka muun tilapäisen syyn vuoksi on huomattavasti heikentynyt. Valiokunta katsoo, että mikäli henkilöä tällaisessa tilassa kuullaan, näistä seikoista on tehtävä merkintä tutkintapöytäkirjaan ja kuulta-

valle on myöhemmin varattava tilaisuus korjata lausumaansa.

Valiokunta pitää asianmukaisena, että asetukseen sisällytetään riittävät säännökset tällaisia tilanteita varten.

25 §. Pykälän mukaan asianomistajan ja hänen asiamiehensä on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin. Pykälässä ei mainita erikseen asianomistajana olevan yhteisön laillista edustajaa, koska lakia valmisteltaessa on katsottu termin ''asianomistaja'' ilman muuta tarkoittavan tätä. Valiokunta katsoo kuitenkin, että nimenomainen maininta edustajasta on tarpeen, koska tämäkin on rangaistuksen uhalla velvollinen puhumaan totta. Valiokunta ehdottaa pykälään tehtäväksi tätä koskevan lisäyksen.

27 ja 28 §. Pykälät muodostavat yhdessä ns. todistajan murtamissäännöstön, joka kohdistuu, paitsi lääkintähenkilöstöön, oikeudenkäyntiavustajiin ja -asiamiehiin ja pappeihin, myös toimittajiin. Toimittajiin kohdistuva murtamisvalta olisi laajempi kuin muihin ammattiryhmiin kohdistuva.

Lakiehdotuksen mukaan tuomioistuimella olisi valta murtaa lehdistön uutislähdesuoja samoilla perusteilla kuin varsinaisessa oikeudenkäynnissä eli silloin, kun syyte koskee ns. törkeätä rikosta (rangaistusmaksimi on 6 vuotta vankeutta tai enemmän) tai kun tieto on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on säädetty rangaistus.

Säännösehdotuksia on voimakkaasti arvosteltu erityisesti siltä osin kuin ne koskevat salassapitovelvollisuuden rikkomista. Valiokunta pitää arvostelua tältä osin perusteltuna. Salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä niihin liittyvine rangaistussäännöksineen on useita satoja ja niiden rangaistusasteikko vaihtelee suuresti.

Tämän vuoksi valiokunta esittää lehdistöä koskevien säännösten rajoittamista vain törkeisiin rikoksiin ja näin ollen ehdottaa 27 §:n 2 momentin viimeisen virkkeen loppuosan poistamista. Tällöin murtamismahdollisuus supistuu olennaisesti ja murtamisvalta on saman laajuinen kaikkien säännöstön piiriin kuuluvien ammattiryhmien osalta.

Todistajan murtamissäännöstön soveltamisessa valiokunta pitää tärkeänä, että tuomioistuin punnitsee tarkoin jokaisen tapauksen, jolloin todistajaa halutaan esitutkinnan yhteydessä oikeudessa kuulla, ja velvoittaa ainoastaan ns. avaintodistajat todistamaan. Pykälää tulisi siis soveltaa vain erityistapauksissa.

29 §. Pykälän 1 momentin mukaan epäillylle on ennen kuulustelua ilmoitettava, mistä häntä epäillään, sekä tehtävä selkoa oikeudesta käyttää avustajaa.

Lakiehdotuksen 44 §:ssä ehdotetaan, ettei suppeassa esitutkinnassa tarvitse noudattaa 29 §:n 1 momentin säännöksiä. Valiokunta puolestaan katsoo, että myös suppeassa esitutkinnassa epäillylle on aina kuitenkin ilmoitettava, mistä häntä epäillään. Jotta valiokunta voi 44 §:n kohdalla ehdottaa tällaista muutosta, valiokunta ehdottaa tällä kohdin 29 §:n 1 momentin jakamista kahdeksi momentiksi.

Pykälän 2 momentin osalta valiokunta viittaa 25 §:ään ja ehdottaa vastaavaa korjausta: Säännökseen lisätään nimenomainen maininta asianomistajan laillisesta edustajasta.

30 §. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan pitänyt kansalaisen oikeusturvan kannalta tärkeänä, että esitutkinnassa toimitettavien kuulustelujen luotettavuudesta huolehditaan esimerkiksi pitämällä kuulustelutodistaja läsnä tai nauhoittamalla kuulustelu.

Lakivaliokunta pitää esitutkintalakiehdotuksen säännöksiä ja niihin liittyviä perusteluja perustuslakivaliokunnan lausunnossa mainituilta osin yleisesti ottaen tyydyttävinä ja riittävinä. Lakivaliokunta on, kuten yleisperusteluissa on jo todettu, kuitenkin kiinnittänyt erityistä huomiota nuoriin rikoksentekijöihin ja muihin vajaavaltaisiin. Näiden aseman turvaamiseksi valiokunta ehdottaa lisättäväksi pykälän 1 momenttiin säännöksen siitä, ettei 18 vuotta nuorempaa epäiltyä saa koskaan kuulustella ilman todistajaa.

31 §. Valiokunta pitää välttämättömänä, että mikäli asianosaisen avustajan oikeus olla läsnä päämiehensä kuulustelussa evätään, päätöksestä ja sen perusteesta tehdään merkintä pöytäkirjaan.

33 §. Edellä 30 §:n kohdalla lausuttuun viitaten valiokunta ehdottaa tiukennettavaksi pykälän 3 momenttia siten, että vajaavaltaista voidaan kuulla rikoksen selvittämisen vuoksi ilman hänen edustajansa läsnäoloa vain, mikäli vajaavaltaista on rikoksen selvittämiseksi välttämätöntä viipymättä kuulustella.

34 §. Pykälän mukaan syyttäjällä on samanlainen oikeus kuin asianosaisellakin esittää kysymyksiä kuulusteltavalle silloin, kun hän on kuulustelussa läsnä. Asianosaisella ja syyttäjällä on muulloinkin oikeus pyytää tutkijoita kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja. Tällöin oikeus kysymysten esittämiseen

on kuitenkin riippuvainen tutkijan luvasta. Valiokunnan mielestä ei ole tarkoituksenmukaista, että tutkija saisi aina määrätä myös syyttäjän kysymykset esitettäviksi hänen välityksellään. Tämän korjaamiseksi valiokunta ehdottaa pykälän lausejärjestyksen muuttamista.

38 §. Alustavista puhutteluista on siirryttävä kuulusteluihin mahdollisimman pian viimeistään silloin, kun epäilykset alkavat kohdistua johonkin henkilöön.

39 §. Valiokunta ehdottaa pykälän 2 momentin sanamuotoa täsmennettäväksi siten, että kuulustelupöytäkirja on sekä luettava kuulustellulle että annettava hänen tarkastettavakseen.

Tekniikan kehittymisen takia valiokunta ehdottaa pykälän 3 momenttia muutettavaksi siten, että kuulusteltavan kertomus saadaan myös ottaa ääni- tai kuvatallenteeseen. Valiokunta ei kuitenkaan vielä katso voivansa määrätä tätä pakolliseksi tai riippuvaiseksi rikoksen laadusta, koska ääni- ja kuvatekniikan hyväksikäyttämisestä on ensin saatava riittävästi kokemuksia. Lisäksi on selvitettävä, onko asianosaisella oltava oikeus kieltäytyä tällaisesta kertomuksen tallentamisesta.

Valiokunta pitää tärkeänä, että myös vieraskielisten asema mahdollisuuksien mukaan turvataan kuulusteluissa. Heidän tulee saada tulkki- ym. apua, jotta he voivat tietää, mitä pöytäkirjaan on merkitty.

40 §. Esitutkinnassa kertyy usein aineistoa, jota ei sittemmin oikeudenkäynnissä tai syyteharkinnassa tarvita. Tällaista aineistoa koskevaa säännöstöä ei ole. Käytännössä menettelytavat ovat olleet kirjavia, mikä on aiheuttanut asianosaisten eriarvoisuutta oikeudenkäynnissä. Tilanteen korjaamiseksi valiokunta ehdottaa lisättäväksi pykälään uuden 2 momentin, jonka mukaan esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jota ei ole otettu esitutkintapöytäkirjaan, on tehtävä merkintä pöytäkirjaan.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota YK:n ihmisoikeussopimuksen määräysten noudattamiseen. Mikäli kuultavan asema on tutkinnan aikana muuttunut todistajasta syylliseksi epäillyksi, ei sellaista lausuntoa, joka on saatu ao. henkilöltä todistajan ominaisuudessa ja joka todistaa häntä itseään vastaan, saa sisällyttää siihen pöytäkirjaan, joka toimitetaan syyttäjälle ja tuomioistuimelle.

42 §. Pykälän mukaan asianosaisille voidaan varata tilaisuus esittää esitutkintaviranomaisille lausuntonsa esitutkinta-aineistosta, jos se on omiaan jouduttamaan ja helpottamaan asian käsittelyä tuomioistuimessa. Valiokunnan mielestä säännös on tarpeettoman harkinnanvarainen ja sen vuoksi valiokunta ehdottaa pykälän sanamuodon täsmentämistä.

43 §. Tutkinnan päätyttyä asia on pääsäännön mukaan saatettava syyttäjän harkittavaksi. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että tämä kuuluisi tutkinnanjohtajan tehtäviin. Käytännössä näin ehdoton säännös saattaa osoittautua turhan kankeaksi. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa 1 momentin johdantolauseen muuttamista passiivimuotoon, jolloin alemmanasteisilla säännöksillä voidaan antaa täydentävät määräykset.

Pykälän 1 momenttiin ehdotettu muutos aiheuttaa myös pykälän 2 momentin vastaavan muuttamisen.

44 §. Valiokunta katsoo, kuten jo edellä 29 §:n kohdalla on todettu, että suppeassakin esitutkinnassa on aina ilmoitettava, mistä kuulusteltavaa epäillään. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa pykälän 3 momentissa olevan pykäläviittauksen tarkistamista.

45 §. Pykälässä on säännökset epäillyn avustajan kelpoisuusvaatimuksista. Valiokuntakäsittelyn aikana on osoittautunut, että pykälän muotoilu on käytännön kannalta epäonnistunut. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta ehdottaa pykälään useita muutoksia.

Kaikissa tapauksissa ei voida pitää perusteltuna sitä, että avustajana voisi olla vain asianajaja, yleinen oikeusavustaja taikka ''oikeudenkäyntiasiamiehen ammattia'' harjoittava. Muun muassa yrityksen lakimiehen tulisi voida avustaa yrityksen palveluksessa olevaa ja ammattiliiton lakimiehen ammattiliittoon kuuluvaa työntekijää. Tämän perusteella valiokunta ehdottaa pykälän 1 momentissa säädettäväksi, että avustajana voisi toimia oikeustieteellisen tutkinnon suorittanut, joka on kelpoinen toisen oikeudenkäyntiasiamieheksi. Tällaiseen oikeustieteellisen tutkinnon suorittaneeseen, joka ei ole asianajaja taikka yleinen oikeusavustaja, rinnastettaisiin se, joka yleisesti toimittaa tuomioistuimissa asianajotehtäviä. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentista poistetaan lähiomaisen avustamista koskeva toinen virke.

Pykälän 2 momentin 1 kohdasta valiokunta ehdottaa poistettavaksi sanan ''oikeudellisena''. Näin ei se, joka on ollut esimerkiksi taloudellisena neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa, saisi toimia asianosaisen avustajana.

Pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan yleisen asianajajayhdistyksen jäsenyydestä erotettu ei myöskään saisi toimia avustajana esitutkinnassa. Säännösehdotus perustuu ajatukseen, että yhdis-

tyksestä erotetulle ei ole syytä uskoa sitä vastuullista tehtävää, mitä avustajana esitutkinnassa toimiminen on. Erottaminen asianajajaliitosta voi kuitenkin tapahtua myös sellaisin perustein, joilla ei ole merkitystä arvioitaessa henkilön sopivuutta tai luotettavuutta. Toisaalta lainkohta ei koskisi niitä, joita ei ole voitu hyväksyä asianajajaliiton jäseniksi eikä niitä, jotka ovat itse eronneet liiton jäsenyydestä. Valiokunta ehdottaa puheena olevan, sanonnaltaan epäonnistuneen 3 kohdan poistamista. Samalla valiokunta kuitenkin huomauttaa, että jos asianajajaliitosta erotettu katsotaan avustajan tehtävään sopimattomaksi, voidaan hänen osallistumisensa esitutkintaan avustajana kieltää tilanteen mukaan oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 momentin tai puheena olevan 45 §:n 2 momentin 1 tai 2 kohdan nojalla.

Tämän pykälän kohdalla on käynyt ilmi, että muun muassa iäkkäät, sairaat ja vammaiset kuultavat saattaisivat tarvita esitutkinnassa avukseen ns. tukihenkilön. Kun asia on liian laaja tässä yhteydessä selvitettäväksi, valiokunta tyytyy kiinnittämään asiaan vakavaa huomiota esityksin, että asia selvitetään myöhemmin erikseen.

48 §. Pykälän 1 momentin mukaan tutkinnanjohtajalla ja tutkijalla on oikeus määrätä, sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään, ettei tutkinnassa ilmi tulleita seikkoja saa ilmaista sivulliselle. Pykälän 2 momentissa on kiellon rikkomista koskevat rangaistussäännökset.

Valiokunta katsoo, että viranomaisen toimivallan tällaisessa asiassa tulee ilmetä suoraan laista eikä sitä voida jättää asetuksen varaan. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että asetukseen aiottu tunnusmerkistö kirjoitetaan pykälän 1 momenttiin. Valiokunta korostaa, että tutkinnan johtaja voi kieltää ilmaisemasta sivullisille ainoastaan sellaisia seikkoja, jotka eivät ennestään olleet esitutkinnassa läsnäolleen henkilön tiedossa.

Rikoslain 38 luvun 3 §:n 1 momentissa säädettyyn rangaistusasteikkoon viitaten valiokunta ehdottaa puheena olevan pykälän 2 momentin rangaistusasteikon alentamista niin, että enimmäisrangaistus on enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

49 §. Pykälän mukaan esitutkintaa koskevien tietojen antamisesta säädetään asetuksella.

Valiokunnan mielestä on tarpeen, että pykälässä on säännös niistä periaatteista, joiden perusteella asetus annetaan. Tätä varten valiokunta ehdottaa lisättäväksi pykälään uuden 1 momentin, jossa kielletään saattamasta ketään aiheettomasti epäluulon alaiseksi sekä aiheuttamasta kenellekään tarpeettomasti vahinkoa ja haittaa.

Pykälän 2 momentiksi siirtyvässä hallituksen esityksen ainoassa momentissa sana ''tiedotusvälineille'' ehdotetaan korvattavaksi laaja-alaisemmalla sanalla ''julkisuuteen''.

2. *Pakkokeinolaki*

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

3 §. Pidättämisen edellytykset. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa huomautetaan, että hallituksen esitys merkitsee yleisesti ottaen pakkokeinojen käyttöedellytysten lieventymistä. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan tällainen muutos voi perusoikeuksien suojan kannalta olla perusteltavissa vain erityisen painavista syistä, jollaisia esityksessä ei kuitenkaan ole tuotu esille.

Perustuslakivaliokunnan kantaan yhtyen lakivaliokunta ehdottaa pykälän 1 momentin 2 kohdan muuttamista siten, että pidättämisen edellytysten alaraja ''vähintään vuosi vankeutta'' muutetaan kuulumaan ''enemmän kuin vuosi vankeutta''.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää rangaistukseen katsomatta, jos epäilty on tuntematon ja kieltäytyy ilmaisemasta henkilöllisyyttään. Henkilöllisyyden selvittämisen takia tällaisia henkilöitä voidaan pitää pidätettyinä irtolaislain säännösten nojalla. Kun irtolaislaki vuoden 1986 päättyessä kumoutuu, ei vastaavia säännöksiä ole. Tämän vuoksi valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin sellaisen uuden lainsäädännön aikaansaamiseksi, että henkilöä, joka ei ilmaise henkilöllisyyttään, voidaan pitää henkilöllisyyden selvittämiseen saakka pidätettynä.

Pykälän 2 momentissa on säännös ns. kvalifioidusta pidättämisestä. Perustuslakivaliokunta on, samoin kuin useat valiokunnan kuulemat asiantuntijat, lausunnossaan katsonut, että säännös liian väljänä olisi asianmukaista poistaa laista, ellei säännöstä voida olennaisesti täsmentää. Myös lakivaliokunta pitää säännösehdotusta oikeusturvaa heikentävänä ja ehdottaa sen vuoksi 2 momentin poistamista.

4 §. Pidätetyn vapaaksi päästäminen. Pykälän 2 momentin mukaan pidätetyn vapaaksi päästämisestä päättää tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Eräissä tapauksissa säännös soveltuu huonosti

poliisin esimiesjärjestelmään. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa momentin sanamuodon tarkistamista niin, että pidätetyn vapaaksi päästämisestä päättää ''6 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies''.

Valiokunnan mielestä olisi suotavaa pyrkiä käytännössä siihen, että pidättämispäätöksen tehnyt virkamies päättäisi myös pidätetyn vapaaksi päästämisestä.

6 §. Pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa ehdotetaan, että pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä olisivat poliisiasetuksen 3 §:ssä tarkoitetut poliisipäällystöön kuuluvat virkamiehet. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan pitänyt tärkeänä, että lain tasolla osoitetaan riittävän täsmällisesti, ketkä ovat oikeutettuja puuttumaan perusoikeuksiin, ja katsonut, että olisi asianmukaisinta säätää laissa, ketkä ovat pidättämiseen oikeutettuja poliisimiehiä.

Perustuslakivaliokunnan kantaan yhtyen lakivaliokunta ehdottaa pykälän 1 momentin 1 kohdan muuttamista niin, että siinä luetellaan kaikki ne virkamiehet, joilla on pidättämisoikeus. Lisäksi valiokunta ehdottaa saman momentin 4 kohtaan kielellistä tarkistusta.

7 §. Ilmoitukset ja kirjaaminen. Jotta säännöstä ei luettaisi liian ahtaasti, valiokunta ehdottaa pykälän 2 momentin tarkistamista vakiintuneen käytännön mukaiseksi siten, että pidättämisestä on pidätetyn osoituksen mukaan ilmoitettava sekä pidätetyn omaiselle että hänen muulle läheiselleen. Valiokunta pitää asianmukaisena, että tämän säännöksen nojalla pidättämisestä ilmoitetaan myös pidätetyn avustajalle, jos sellainen on ja pidätetty sitä pyytää.

Valiokunta pitää tärkeänä, että asetuksessa annetaan riittävän tarkat säännökset pidättämistä koskevien merkintöjen tekemisestä.

9 §. Vangitsemisesta päättävä viranomainen. Pykälän 1 momentin mukaan vangitsemisesta päättää syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin. Ennen syytteen käsittelyn alkua pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös kiinniottamispaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämispaikkakunnan yleinen alioikeus.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tarkoituksena on, että silloinkin kun hovioikeus tai korkein oikeus käsittelee syytteen ensimmäisenä oikeusasteena, vaatimus pidätetyn vangitsemisesta voidaan käsitellä kiinniottamispaikkakunnan tai säilyttämispaikkakunnan alioikeudessa. Valiokunta katsoo, että maan- ja valtiopetokseen liittyvät salassapitointressit vaativat poikkeuksen tekemistä alioikeuden toimivaltaan. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa pykälää täydennettäväksi oikeudenkäymiskaaren 8 luvun 2 §:n sanontaa vastaavasti.

10 §. Vangitsemisvaatimuksen tekijä. Lakiehdotuksesta ei käy selvästi ilmi, saako tuomioistuin vangita rikoksesta epäillyn, vaikka syyttäjä tai asianomistaja ei ole sitä vaatinut. Tämän selkeyttämiseksi valiokunta ehdottaa pykälään lisättäväksi maininnan siitä, ettei tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä syytettyä vangituksi.

14 §. Vangitsemisvaatimuksen ottaminen käsiteltäväksi. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että pidätettyä koskeva vangitsemisvaatimus olisi otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viimeistään kolmantena päivänä siitä päivästä, jona vaatimus on tehty. Valiokunta, edellä yleisperusteluissa lausuttuun kansainvälisten sopimusten noudattamistavoitteeseen viitaten, katsoo, että käsittelyaikaa voidaan lyhentää päivällä. Näin ollen valiokunta ehdottaa 1 momentin muuttamista niin, että tuomioistuimen on otettava vaatimus käsiteltäväksi viimeistään toisena päivänä vaatimuksen tekemisestä.

Pykälän 2 momentin mukaan pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsittely saataisiin siirtää syytteen käsittelyn yhteyteen, jos käsittely alkaa viimeistään seitsemäntenä päivänä vangitsemisvaatimuksen tekemisestä. Säännös pidentää sitä enimmäisaikaa, joka voi kulua, ennen kuin pidätetty pääsee tuomioistuimen eteen. Tämän vuoksi useat valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat ehdottaneet momentin poistamista. Kun säännöksen käytännöllinen merkityskin on suhteellisen vähäinen, valiokunta ehdottaa pykälän 2 momentin poistamista.

15 §. Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä. Pykälän 1 momentin ensimmäinen virke on osoittautunut tulkinnanvaraiseksi. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa sanonnan tarkistamista niin, että virkkeestä tulee yksiselitteinen.

Pykälän 2 momentin mukaan pidätetyllä on ehdollinen mahdollisuus avustajan käyttämiseen. Valiokunta katsoo, että pidätetylle on aina varattava tilaisuus käyttää avustajaa vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä. Näin ollen valiokunta ehdottaa 2 momentin muuttamista kantaansa vastaavaksi.

Valiokunta pitää tärkeänä, että oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia muutetaan vangitsemisasian julkisuutta koskevien säännösten osalta esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kanssa yhteensopivaksi.

16 §. Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys. Pykälän sanamuodosta saattaa syntyä käsitys, ettei vangittavaksi vaaditulla ole oikeutta esittää selvitystä siitä, ettei vangitsemiseen ole edellytyksiä. Mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi valiokunta ehdottaa pykälän täsmentämistä siten, että myös vangittavaksi vaaditulla on oikeus esittää käsityksensä vangitsemisvaatimuksen johdosta.

18 §. Päätös vangitsemisasiassa. Valiokunta korostaa, että vangitsemispäätöksessä on perusteltava sekä päätöksen oikeudelliset että asialliset seikat.

21 §. Syytteen käsittelypäivän määrääminen. Yleisperusteluissa lausuttuun ja perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttiin lisätään syytteen käsittelypäivän takarajan osoittava säännös. Ehdotuksen mukaan syytteen käsittelypäivää ei saa määrätä neljää viikkoa myöhemmäksi.

Pykälän 2 momentin säännös tulee 1 momenttiin ehdotetun muutoksen johdosta tarpeettomaksi. Sen sijaan valiokunta ehdottaa otettavaksi viittaussäännöksen oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:n 1 momenttiin, jossa säädetään rikosasian lykkäämisestä.

24 §. Vangitun päästäminen vapaaksi. Edellä 21 §:n 1 momenttiin tehdystä muutoksesta seuraa, että pykälästä on poistettava sanat ''eikä uuden käsittelypäivän määräämistä ole ajoissa pyydetty''.

26 §. Tuomitun vangitseminen. Valiokunta viittaa edellä 10 §:n kohdalla lausuttuun ja ehdottaa myös 26 §:ää täydennettäväksi siten, ettei tuomioistuin saa määrätä vapaana olevaa vangittavaksi, jollei syyttäjä tai asianomistaja ole sitä vaatinut.

27 §. Muutoksenhaku. Pykälän mukaan vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Vangittu saa kuitenkin kannella päätöksestä.

Koska vapauden menettämistä koskevat kysymykset ovat luonteeltaan kiireellisiä, valiokunta ehdottaa pykälän täydentämistä niin, että kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Samalla valiokunta ehdottaa, että pykälä jaetaan kahdeksi momentiksi.

2 luku

Matkustuskielto

1 §. Matkustuskiellon edellytykset. Valiokunta viittaa edellä 1 luvun 3 §:n kohdalla lausumaansa ja ehdottaa, että matkustuskiellon edellytykset muutetaan pidättämisen edellytyksiä vastaaviksi. Tällöin henkilö saadaan määrätä matkustuskieltoon vain, mikäli epäillystä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin vuosi vankeutta.

Valiokunta on lisäksi korjannut pykälässä havaitun painovirheen.

3 §. Matkustuskiellosta päättävä viranomainen. Valiokunta ehdottaa pykälän 2 momentin muuttamista 1 luvun 10 §:ää vastaavasti. Muutosehdotuksen mukaan tuomioistuin ei saa omasta aloitteestaan määrätä syytettyä matkustuskieltoon. Tuomioistuin saa kuitenkin määrätä syytetyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos oikeuskäsittelyn aikana on vaadittu syytetyn vangitsemista, jos tuomioistuin katsoo matkustuskiellon riittäväksi ja jos matkustuskiellon määräämiseen on edellytykset.

6 §. Matkustuskiellon kumoaminen. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 3 momentin sanamuoto yhdenmukaistetaan muissa vastaavissa säännöksissä (3 luvun 4 §:n 2 mom. ja 4 luvun 11 §:n 2 mom.) käytetyn mukaiseksi.

7 §. Matkustuskiellon voimassaolo. Valiokunta ehdottaa pykälän 3 momentin muuttamista 1 luvun 26 §:ää vastaavasti niin, että ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittava, joka on tuomiota annettaessa vapaana, saadaan määrätä matkustuskieltoon vain, jos syyttäjä tai asianomistaja on sitä vaatinut. Jos on vaadittu syytetyn vangitsemista, hänet saadaan kuitenkin määrätä vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.

10 §. Muutoksenhaku. Valiokunta ehdottaa pykälän muuttamista 1 luvun 27 §:ää vastaavasti.

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §. Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset. Valiokunta katsoo, että paitsi rikoksesta epäillyn, myös muun henkilön tai yhteisön omaisuutta pitää voida panna hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, jos tällaiseen omaisuuteen voidaan kohdistaa menettämis- tai vahingonkorvausvaatimus. Valiokunta ehdottaa tästä johtuvien muutosten tekemistä pykälän 1 ja 2 momenttiin.

Valiokunta korostaa, että hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon tarkoituksena on asianomistajan etujen turvaaminen.

3 §. Väliaikaistoimenpiteet. Edellä 1 §:ään esitetyn laajennuksen johdosta on myös tämän pykälän 1 momenttia tarkistettava. Valiokunta

ehdottaa, että hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon voidaan panna rikoksesta epäillyn henkilön omaisuuden ohella myös sellaisen henkilön tai oikeushenkilön omaisuutta, joka voidaan tuomita menettämisseuraamukseen. Lisäksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös väliaikaisen hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon kumoamisesta. Väliaikaistoimenpidettä ei ehdoteta ulotettavaksi mahdollisesti vahingonkorvausvelvolliseksi tuomittavan omaisuuteen, koska summaarisessa menettelyssä ei voida tutkia vahingonkorvauslakiin perustuvia työnantajan korvausvelvollisuuden perusteita.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi teknisluonteisia säännöksiä niistä ilmoituksista, joita on tehtävä väliaikaisen hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon sekä niiden kumoamisen johdosta.

6 §. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen pääasiaa ratkaistaessa. Valiokunta ehdottaa, että pykälään lisättäisiin selvyyden vuoksi säännös hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon täytäntöönpanon peruuttamisesta. Säännös vastaa ulosottolain 7 luvun 13 §:n 3 momentin viimeistä virkettä.

7 §. Muutoksenhaku. Pykälän sanamuodosta ei käy ilmi, miten on meneteltävä, kun tuomioistuin on päättänyt kumota hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa lisättäväksi pykälään selventävän säännöksen hukkaamiskielto- ja vakuustakavarikkopäätösten pysyvyydestä valitustapauksissa. Säännös vastaa 4 luvun 16 §:n 1 momentin säännösehdotusta.

8 §. Viittaussäännös. Valiokunta ehdottaa pykälään lakiteknistä korjausta: sana ''epäillylle'' muutetaan sanaksi ''vastaajalle''. Muutos johtuu edellä tämän luvun 1 ja 3 §:n kohdalla tehdyistä laajennuksista, joilla omaisuutta voidaan panna hukkaamiskieltoon ja takavarikkoon menettämisvaatimuksen tai vahingonkorvausvelvollisuuden takia.

4 luku

Takavarikko

1 §. Takavarikon edellytykset. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin sellaisten säännösten aikaansaamiseksi, joilla ulkomaalaisen passi voidaan ottaa viranomaisten haltuun.

4 §. Lähetyksen pysäyttäminen takavarikkoa varten. Valiokunta pitää tärkeänä, että pidättämiseen oikeutettu virkamies yksilöi takavarikon kohteen riittävällä tarkkuudella, jotta henkilölle osoitettu muu posti voidaan toimittaa perille. Postitoimipaikan esimiehen harkintaan ei saisi jäädä, mikä posti on takavarikon kohteena.

9 §. Pöytäkirja ja todistus. Pykäläehdotuksen mukaan takavarikosta annetaan vain pyydettäessä todistus sille, jonka hallussa takavarikoitu esine on ollut. Valiokunta pitää asianmukaisena, että todistus annetaan aina, kun se on mahdollista. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momentista poistetaan sana ''pyynnöstä''. Jos todistusta ei voida heti antaa, se on annettava myöhemmin ensimmäisessä sopivassa tilaisuudessa.

5 luku

Etsintä

1 §. Kotietsinnän edellytykset. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa on, kuten edellä 1 luvun 3 §:n kohdalla on todettu, kiinnitetty huomiota siihen, että hallituksen esitys merkitsee yleisesti ottaen pakkokeinojen käyttöedellytysten lieventymistä, ja katsottu, että tämä voi perusoikeuksien suojan kannalta olla perusteltavissa vain erityisen painavista syistä. Kun tällaisia syitä ei ole tuotu esille, lakivaliokunta ehdottaa pykälän 1 momentissa olevien kotietsinnän edellytysten muuttamista voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaaviksi. Näin ollen kotietsintä saadaan suorittaa niissä tapauksissa, joissa on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 3 momenttiin lisätään säännös, jolla varmistetaan rikosasiassa haastettavan vastaajan tavoittaminen kotietsinnän avulla.

Valiokunta korostaa, että kotietsinnässä, etsittäessä tutkittavan rikoksen johdosta asiakirjaa, vain tutkinnan kohteena olevia asiakirjoja voidaan käyttää tutkinnassa hyväksi.

2 §. Kotietsintä eräissä paikoissa. Valiokunta ehdottaa, että pykälästä poistetaan irtolaisiin viittaavat sanat, koska irtolaislaki kumoutuu vuoden 1987 alussa.

4 §. Läsnäolo kotietsinnässä. Pykälän 2 momentin mukaan sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalle, paikalla olevalle olisi annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla tai kutsua siihen todistaja. Voimassa olevan lain mukaan asianomaisella on sekä oikeus olla saapu-

villa että kutsua todistaja. Kun on käynyt selville, ettei lakia ole tältä osin ollut tarkoitus muuttaa, valiokunta ehdottaa tai-sanan korvaamista jasanalla.

Saman 2 momentin on havaittu asettavan kotietsinnästä poissaolijan huomattavasti huonompaan asemaan kuin paikalla olevan. Tarkoituksena on kuitenkin, että kaikkien niiden henkilöiden, joiden luona on toimitettu kotietsintä, on saatava tietää mahdollisimman pian kotietsinnästä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että 2 momentin loppu muutetaan kuulumaan: ''...etsinnästä on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona se on toimitettu''.

10 §. Henkilöntarkastuksen edellytykset. Edellä 1 luvun 3 §:n ja tämän luvun 1 §:n kohdalla omaksumansa kannan mukaisesti valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentin säännöksiä tiukennetaan niin, että henkilöntarkastuksen edellytykset vastaavat nykyistä lainsäädäntöä. Pykälän havainnollistamiseksi valiokunta samalla ehdottaa, että momentista poistetaan viittaus 1 §:n 1 momenttiin ja tilalle kirjoitetaan vastaava teksti niin, että momentti on itsenäinen. Näin ollen henkilöntarkastus voidaan suorittaa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

11 §. Henkilönkatsastuksen edellytykset. Edellä 10 §:n kohdalla esitettyihin perusteluihin viitaten valiokunta ehdottaa pykälän 1 momentin loppuosan muuttamista niin, että henkilönkatsastus saadaan kohdistaa siihen, jota todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, taikka rattijuopumuksesta.

Lakiehdotuksesta on jäänyt pois voimassa olevaan vastaavaan säännökseen sisältyvä periaate, ettei tutkimuksesta saa aiheutua sanottavaa haittaa. Tämän korjaamiseksi valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 2 momentti, jonka mukaan henkilönkatsastuksen yhteydessä tehtävästä tutkimuksesta ei saa aiheutua tutkittavalle sanottavaa haittaa.

12 §. Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen. Lakiehdotuksessa ei ole säännöstä siitä, kuka ottaa verinäytteen tai suorittaa lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen. Asia on ollut tarkoitus jättää lääkintöhallituksen ohjeiden ja määräysten varaan. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo kuitenkin asialliseksi ehdottaa, että pykälään otetaan voimassa olevaa lainsäännöstä vastaava uusi 2 momentti, jonka mukaan verinäytettä ei saa ottaa eikä muuta lääketieteellistä asiantuntemusta vaativaa tutkimusta suorittaa muu kuin lääkäri.

6 luku

Muut pakkokeinot

1 §. Poistumisen estäminen. Edellä esitutkintalain 21 §:ään ehdotetusta momenttijärjestystä koskevasta muutoksesta seuraa, että puheena olevassa 1 §:ssä olevaa pykäläviittausta on tarkistettava.

2 §. Paikan eristäminen. Pykälän mukaan saadaan rikoksen selvittämisen turvaamiseksi kieltää pääsy tietylle paikalle. Yhdenmukaisuuden aikaansaamiseksi poliisilaissa käytetyn terminologian kanssa valiokunta ehdottaa, että pykälässä puhuttaisiin paikan sijasta alueesta. Pykälän viimeisessä virkkeessä on syytä paikan sijasta käyttää sanaa tutkimuspaikka. Pykälän sanontaa on muutenkin kielellisesti korjattu.

Muutosten johdosta valiokunta ehdottaa myös pykälän otsikon muuttamista muotoon ''Tutkimuspaikan eristäminen''.

4 §. Henkilötuntomerkkien ottaminen. Pykälän 2 momentin nojalla henkilötuntomerkit saataisiin painavista rikostutkinnallisista syistä ottaa eräin edellytyksin myös muusta kuin rikoksesta epäillystä.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että ehdotus on arveluttavan avoin, koska siinä ei ole mitenkään rajattu henkilötuntomerkkien ottamisen tarkoitusta. Sallittuna tarkoituksena voi valiokunnan mielestä olla vain rikoksen selvittäminen, mikä on aiheellista nimenomaisesti ilmaista säännöksessä. Tällöin tulee pykälän 1 momenttiin verrattuna selvästi esille, ettei 2 momentin perusteella saa ottaa henkilötuntomerkkejä esimerkiksi rekisteröintiä varten ja että muusta kuin epäillystä otettujen henkilötuntomerkkien säilyttäminen ei niin ollen ole sallittua.

Perustuslakivaliokunnan lausuntoon yhtyen valiokunta ehdottaa 2 momentin täsmentämistä ja rajoittamista siten, että muista kuin rikoksesta epäillystä henkilötuntomerkit saadaan ottaa vain tunnistamista ja rikoksen selvittämistä varten ja että tutkinnan täytyy lisäksi koskea rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 3 momentti, jonka mukaan edellä mainittuja muista henkilöistä otettuja henkilötuntomerkkejä ei saa käyttää muun kuin tutkittavan rikoksen selvittämiseksi eikä niitä myöskään

saa säilyttää tai rekisteröidä muuta tarkoitusta varten. Tällöin hallituksen esityksessä oleva 3 momentti siirtyy pykälän 4 momentiksi.

7 luku

Erinäisiä säännöksiä

1 §. Eräiden virkamiesten oikeus käyttää pakkokeinoja. Voimassa olevan lain mukaan oikeuskanslerilla on oikeus määrätä tietty henkilö toimittamaan erityisiä rikostutkimuksia. Lakiehdotuksessa ei ole vastaavaa säännöstä. Kun säännös kuitenkin on ilmeisen tarpeellinen, valiokunta ehdottaa tätä koskevan uuden 1 momentin lisäämistä pykälään, jolloin hallituksen esityksen ainoa momentti siirtyy pykälän 2 momentiksi.

Valiokunta pitää asianmukaisena, että antaessaan määräyksiä 1 momentin nojalla oikeuskansleri jatkaa nykyistä käytäntöä ja antaa määräykset yksittäistapauksin.

2 §. Vahingonkorvaus. Valiokunta viittaa edellä yleisperusteluissa lausuttuun kannanottoon rikostutkinnan yhteydessä sivullisille aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta.

4. Laki oikeudenkäymiskaaren 10 ja 16 luvun muuttamisesta

16 luku

Oikeudenkäyntiväitteistä ja lykkäyksestä

4 §. Hallituksen esityksen mukaan silloin kun rikosasian vastaaja on vangittuna, asiaa ei saa lykätä kahta viikkoa pidemmäksi ajaksi, ellei se ole tarpeen vastaajan mielentilan tutkimista varten. Oikeudenkäyntien yleisen jouduttamispyrkimyksen ja vastaajalle aiheutuvan haitan takia valiokunta ehdottaa lisättäväksi pykälään säännöksen, ettei asiaa saa lykätä kahta viikkoa pidemmäksi ajaksi myöskään silloin, kun rikosasian vastaaja on matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä.

5. Laki poliisilain muuttamisesta

21 a §. Pykälän 2 momentin mukaan etsintäkuulutettu, jota ei ole kuulutuksen mukaan pidätettävä, vangittava tai otettava säilöön, on velvollinen olemaan saapuvilla poliisin luona etsintäkuulutuksen edellyttämiä toimenpiteitä varten korkeintaan kuusi tuntia. Säännöksen suhde esitutkintalain 21 §:ssä mainittuihin 12 ja 24 tunnin enimmäisaikoihin eli niihin enimmäisaikoihin, jotka rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnassa, on osoittautunut epäselväksi.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan poliisilain 21 a §:n 2 momentissa mainittu enintään kuuden tunnin aika on tarkoitettu etsintäkuulutuksen johdosta mahdollisesti tarvittavia tarkistuksia sekä siitä johtuvia muita toimenpiteitä varten niissä tapauksissa, joissa hänellä ei ole muuta lakiin perustuvaa velvollisuutta olla saapuvilla. Silloin kun etsintäkuulutettua epäillään rikoksesta, hän on velvollinen olemaan saapuvilla sen ajan, minkä rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan saapuvilla. Eri laeissa on muitakin tapauksia, joissa etsintäkuulutettua ei pidätetä, vangita eikä oteta säilöön, mutta siitä huolimatta häntä ei saa päästää kuuden tunnin enimmäisajan kuluttua vapaasti lähtemään. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa lisättäväksi pykälän 2 momenttiin täsmennyksen, jonka mukaan etsintäkuulutettu on velvollinen olemaan saapuvilla niin kauan, että etsintäkuulutuksen edellyttämät toimenpiteet ehditään suorittaa, ja enintään kuusi tuntia, jollei muualla laissa ole toisin säädetty.

7. Laki tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

1 §. Pykälän 1 momentissa on säännökset siitä, missä vangittua on säilytettävä hänen odottaessaan oikeudenkäyntiä. Momentin sanamuoto on osoittautunut ahtaaksi, sillä se ei pääsääntöisesti salli uusien tarkoituksenmukaisten poliisivankiloiden käyttämistä tutkintavankien säilyttämiseen. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että momentista poistettaisiin maininta entisistä kaupunginvankiloista, jolloin vangittua voidaan säilyttää joko yleisessä vankilassa tai oikeusministeriön tutkintavankien säilyttämistä varten hyväksymässä laitoksessa.

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että momenttiin lisättäisiin käytännössä tarpeelliseksi osoittautunut säännös, jonka mukaan vangittua voidaan sen jälkeen, kun syyte on ollut esillä tuomioistuimessa, vain oikeusministeriön luvalla säilyttää muualla kuin yleisessä vankilassa tai edellä mainitussa oikeusministeriön hyväksymässä laitoksessa.

13 §. Pykälän 2 momentin mukaan, jota ei ehdoteta muutettavaksi, on vangin rangaistuslaitoksen tai muun säilytyspaikan toimintaa valvo-

valle viranomaiselle osoittama kirje tarkastamatta heti toimitettava perille. Rangaistuslaitokset kuuluvat oikeusministeriön alaisuuteen ja muita säilytyspaikkoja valvoo sisäasiainministeriö.

Edellä 1 §:ään tehdyn muutoksen johdosta tarvitaan kuitenkin välttämättä säännös siitä, että myös muun säilytyspaikan hyväksyneelle viranomaiselle eli oikeusministeriölle osoitettu kirje tulee tarkastamatta toimittaa perille. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälän 2 momentti lisättäisiin sanotulla tavalla muutettuna lakiehdotukseen.

Lakiehdotuksessa pykälän 3 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi tutkinnallisista syistä siten, että vangilta voitaisiin esitutkinnan aikana kieltää vieraiden vastaanottaminen, jos tapaamisen voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen. Valiokunta pitää säännöstä liian ankarana ja katsoo inhimillisten syiden vaativan, että vangilla pitää aina olla oikeus tavata lähiomaisiaan. Jos on syytä epäillä, että lähiomaisen tapaamista käytetään väärin, tutkinnan edellytykset on tällöin pyrittävä turvaamaan valvontaa tehostamalla. Näin ollen valiokunta ehdottaa momentin sanamuodon muuttamista siten, ettei vangin ja lähiomaisen tapaamista voida missään tapauksessa kieltää.

13 a §. Pykälässä on säännökset tutkintavangin oikeudesta puhelimen käyttöön. Säännösehdotuksessa on jäänyt ottamatta huomioon, että tutkintavanki voi lain 12 §:n nojalla olla puhelimitse yhteydessä oikeudenkäyntiavustajaansa. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että 13 a §:ään lisätään viittaus 12 §:ään.

Edelleen valiokunta perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten ehdottaa pykälän täydentämistä siten, ettei vangin puheluja oikeusministeriölle tai muulle rangaistuslaitoksen tai muun säilytyspaikan toimintaa valvovalle viranomaiselle saa kuunnella.

13 b §. (Uusi). Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että oikeusturvan kannalta ehdoton edellytys 13 a §:ään sisältyvälle oikeudelle kuunnella vangin puheluja on nimenomainen säännös siitä, että puhelun kuuntelemisesta ilmoitetaan molemmille osapuolille. Valiokunta ehdottaa, että tämä hallituksen esityksen perusteluissa mainittu periaate lisätään lakiin uutena 13 b §:nä. Samalla valiokunta korostaa, ettei puheluita saa tarpeettomasti ilman perusteltuja syitä kuunnella.

Johtolause. Valiokunnan edellä ehdottamista muutoksista seuraa, että johtolausetta on tarkistettava.

9. Laki valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta

14 §. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaisesti valiokunta ehdottaa pykälän muuttamista niin, että pykälän 1 momentista poistetaan kansanedustajien rikosoikeudellista koskemattomuutta rajoittava määre ''valtiopäivien aikana'' ja lisätään säännös, ettei edustajaa saa myöskään määrätä matkustuskieltoon eduskunnan suostumuksetta, elleivät muut momentissa mainitut edellytykset täyty.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetuista muutoksista seuraa, että pykälän 2 momentti käy tarpeettomaksi ja se on poistettava.

10. Laki eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain muuttamisesta

Pakkokeinolain 3 luvun 1 §:ään ehdotetuista muutoksista seuraa, että valtuusrikoslain 13 § käy tarpeettomaksi. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa 10. lakiehdotuksen muuttamista niin, että sillä kumotaan valtuusrikoslain 13—15 §. Tämän johdosta on lain nimikettä, johtolausetta ja pykälää muutettava sekä sisällytettävä voimaantulosäännös varsinaiseen lakitekstiin.

Säätämisjärjestys

Lakiehdotukset n:ot 9 ja 18 on säädettävä perustuslainsäätämisjärjestyksessä. Valiokunta ehdottaa, että eduskunta päättäisi käsitellä nämä lait valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Edellä sanotun perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotukset n:ot 3, 6, 8 ja 11—18 hyväksyttäisiin muuttamattomina ja

että lakiehdotukset n:ot 1, 2, 4, 5, 7, 9 ja 10 hyväksyttäisiin näin kuuluvina:

1.

Esitutkintalaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Lain soveltamisala

1 §

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

(2 mom. *poist.*)

Esitutkinnan toimittamisvelvollisuus

2 §

Poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

3 ja 4 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

5 §

(Poist.)

Yleiset periaatteet

5 ja *6* (6 ja 7) §

(Kuten hallituksen esityksessä)

7 (8) §

Esitutkinnassa on *selvitettävä ja* otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet.

Epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä. (uusi 2 mom.)

8 (9) §

Esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi. (uusi mom.)

(2 mom. kuten 1 mom. hallituksen esityksessä)

9 (10) §

(Kuten hallituksen esityksessä)

10 § (uusi)

Asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa.

Rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeudesta annetun lain 12 ja 13 b §:ssä tarkemmin säädetään.

11 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

12 §

Asianosaisen pyytämät kuulustelut ja muut tutkintatoimenpiteet on *(poist.)* suoritettava, jos asianosainen osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia.

Esitutkintaviranomaiset

13 §

Esitutkinnan toimittaa poliisi, jollei erikseen ole toisin säädetty *(poist.)*. Siitä, mille yksikölle poliisissa esitutkinta kuuluu, on säädetty ja määrätty erikseen.

14 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

15 §
(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)
Edellä 12 §:ssä tarkoitetuista asianosaisen pyytämistä tutkintatoimenpiteistä päättää esitutkinnan aikana tutkinnanjohtaja. Kun asia on siirretty syyttäjälle, niistä päättää syyttäjä. (uusi 3 mom.)

Esteellisyys

16 §
(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)
Lähisukulaisella tarkoitetaan 1 momentissa tutkinnanjohtajan tai tutkijan lapsia, vanhempia, isovanhempia ja sisaruksia sekä näiden puolisoa ja lapsia. Lähisukulaiseen rinnastetaan tutkinnanjohtajan tai tutkijan puoliso sekä hänen kanssaan avioliitonomaisissa oloissa elävä henkilö, heidän lapsensa, vanhempansa, isovanhempansa ja sisaruksensa, näiden puoliso ja lapset sekä tutkinnanjohtajan tai tutkijan kihlattu. Lähisukulaisena pidetään myös vastaavaa puolisukulaista.
(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Saapuvillaolo esitutkinnassa

17 ja 18 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

19 §
Rikos- tai onnettomuuspaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muuhun 17 §:ssä tarkoitetulla alueella olevaan paikkaan *(poist.)*, jos *häntä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla.* Jos kehotuksen saanut ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy sitä noudattamasta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

20 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

21 §
Ketään ei saa pitää esitutkinnassa kauempaa kuin on välttämätöntä. (uusi mom.)
Muu kuin rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa enintään 6 tuntia kerrallaan. Epäilty, jota ei ole pidätetty tai vangittu, on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa kerrallaan enintään 12 tuntia ja, milloin pidättämiseen on pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n mukaan edellytykset, enintään 24 tuntia. Toimenpiteistä, joihin saadaan ryhtyä *(poist.)* epäillyn poistumisen estämiseksi, säädetään pakkokeinolain 6 luvun 1 §:ssä.
Esitutkinnassa ollutta ei saa ilman erityistä syytä uudelleen velvoittaa saapumaan tai noutaa sinne seuraavien 12 tunnin aikana.

Kuulustelut

22 §
Kuulusteltavan on oltava itse läsnä kuulustelussa. *Ennen kuulustelua on kuulusteltavalle ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa.* Asianomistaja ja merkitykseltään vähäisissä asioissa epäilty, joka ei kiistä rikosilmoituksen oikeellisuutta, saa kuitenkin antaa lausumansa asiamiehen välityksellä tai puhelimitse, jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Samoin edellytyksin todistajaa saadaan tutkijan harkinnan mukaan kuulustella puhelimitse. Kuulustelupöytäkirjasta on käytävä ilmi, miltä osin lausuma tai kertomus on annettu asiamiehen välityksellä tai puhelimitse.
Asianosaiselta *on otettava vastaan hänen tarjoamansa kuulustelukertomusta täydentävät kirjalliset selvitykset.* Erityisistä syistä tällaisia selvityksiä voidaan ottaa vastaan myös todistajalta häntä kuulusteltaessa.

23 ja 24 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

25 §
Asianomistajan *sekä tämän laillisen edustajan ja asiamiehen* on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin.

26 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

27 §
(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)
Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 3 momentin nojalla voidaan velvoittaa todistamaan salassa pidettävästä asiasta, on oikeutettu todistamaan tästä esitutkinnassa, jos tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö, joka saman pykälän 4

momentin nojalla voidaan velvoittaa vastaamaan pykälän 2 momentissa tarkoitettuun kysymykseen, on velvollinen vastaamaan tällaiseen kysymykseen myös esitutkinnassa, jos tutkittavana on edellä tässä momentissa tarkoitettu rikos *(poist.)*.

28 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

29 §

Ennen kuulustelua epäillylle on ilmoitettava, mistä teosta häntä epäillään *(poist.)*.

Epäillylle on ennen kuulustelua myös tehtävä selkoa oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa. (uusi 2 mom.)

Ennen kuulustelua asianomistajalle, tämän *lailliselle edustajalle ja* asiamiehelle *sekä* todistajalle on tehtävä selkoa totuusvelvollisuudesta sekä perättömästä lausumasta säädetystä rangaistusuhasta. Todistajalta on tiedusteltava sellaisia seikkoja, jotka lain mukaan oikeuttavat tai velvoittavat hänet kieltäytymään todistamasta. Milloin aihetta on, todistajalle on ilmoitettava, mitä 27 ja 28 §:ssä on säädetty.

30 §

Kuulusteltavan pyynnöstä on kuulustelussa oltava läsnä luotettava ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 43 §:n mukaan esteetön todistaja. Tutkija voi myös omasta aloitteestaan kutsua todistajan saapuville. Jollei kuulustelua voida tutkintaa vaarantamatta viivyttää, se saadaan kuulusteltavan pyynnöstä huolimatta pitää ilman todistajaa. *Kahdeksaatoista vuotta nuorempaa epäiltyä ei saa kuulustella ilman todistajaa.*

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

31 ja 32 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

33 §

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Vajaavaltaisen 1 ja 2 momentissa tarkoitetulle edustajalle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta olla läsnä kuulustelussa, jos *vajaavaltaista on rikoksen selvittämisen vuoksi välttämätöntä viipymättä kuulustella.* Kuulustelusta on tällöin mahdollisimman pian ilmoitettava kuulustellun edustajalle.

34 §

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voi kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. *(Poist.)* Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. *Myös syyttäjä voi esittää kuulusteltavalle kysymyksiä.* Asianosaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään sekä syyttäjällä on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja.

35—38 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Aineiston tallentaminen

39 §

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Pöytäkirjattu kertomus on heti kuulustelun päätyttyä luettava kuulustellulle ja annettava hänen tarkastettavakseen. Kuulustellulta on tiedusteltava, onko hänen kertomuksensa oikein kirjattu. Kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä myös sellainen kirjaamista koskeva korjaus- tai lisäyspyyntö, jonka vuoksi pöytäkirjaa ei ole muutettu. Pöytäkirjaa ei saa muuttaa sen jälkeen, kun kuulusteltu on sen tarkastanut ja pyydetyt korjaukset ja lisäykset on tehty.

Kuulusteltavan kertomus saadaan *myös ottaa ääni- tai kuvatallenteeseen.* Kuulustellun on saatava tarkastaa *tallennettu* kertomus siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

40 §

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jota ei ole otettu esitutkintapöytäkirjaan, on tehtävä merkintä pöytäkirjaan. (uusi 2 mom.)

41 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Esitutkinnan päättäminen

42 §

Ennen esitutkinnan päättämistä asianosaisille *on varattava* tilaisuus esittää esitutkintaviranomaiselle lausuntonsa esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jos se on omiaan jouduttamaan tai helpottamaan asian käsittelyä tuomioistuimessa. Lausunto on liitettävä esitutkintapöytäkirjaan.

43 §

Esitutkinnan päätyttyä *asia on saatettava* syyttäjän harkittavaksi, paitsi jos:

(1 ja 2 kohta kuten hallituksen esityksessä)

Kun *on päätetty, ettei asiaa saateta syyttäjän harkittavaksi, on tästä päätöksestä* viipymättä

ilmoitettava *esitutkinnassa* asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.

Suppea esitutkinta

44 §

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Suppea esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta 29 §:n *2 momentin* sekä 30 ja 33 §:n säännöksiä.

Erinäisiä säännöksiä

45 §

Asianosaisen avustajana esitutkinnassa saa toimia *asianajaja tai yleinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen, joka on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon tai yleisesti toimittaa tuomioistuimissa asianajotehtäviä.*

Avustajana esitutkinnassa ei saa toimia se, joka:

1) on toiminut syylliseksi epäillyn *(poist.)* neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa; *tai*

2) on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan avustajan tehtävässä *(poist.)*.

(3 kohta *poist.*)

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

46 ja 47 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

48 §

Jos esitutkinnassa läsnä olevalle henkilölle ilmaistaan muita kuin häntä itseään tai hänen päämiestään koskevia, tutkintaan liittyviä seikkoja, jotka eivät ennestään ole hänen tiedossaan, tutkinnanjohtaja voi kieltää häntä ilmaisemasta niitä sivullisille esitutkinnan aikana. Edellytyksenä kiellon antamiselle on, että tällaisten seikkojen ilmitulo tutkinnan aikana voi vaikeuttaa rikoksen selvittämistä taikka aiheuttaa asianosaisille tai muille vahinkoa tai haittaa. Kielto voidaan antaa asianosaisen edustajalle ja avustajalle silloinkin, kun hän ei ole ollut läsnä tutkinnassa. Kielto on voimassa enintään kolme kuukautta kerrallaan.

Joka ilman laillista syytä ilmaisee, mitä 1 momentin nojalla on määrätty pidettäväksi salassa, on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, *esitutkintatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään *kuudeksi kuukaudeksi.*

49 §

Esitutkinnasta on tiedotettava siten, ettei ketään aiheettomasti saateta epäluulon alaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa ja haittaa. (uusi mom.)

Esitutkintaa koskevien tietojen antamisesta *julkisuuteen* säädetään asetuksella.

50 ja 51 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

2.

Pakkokeinolaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

Kiinniottaminen

1 ja 2 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Pidättäminen

3 §

Pidättämisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

(1 kohta kuten hallituksen esityksessä)

2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on *enemmän kuin* vuosi vankeutta ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

(alakohdat a—c kuten hallituksen esityksessä)

(3 ja 4 kohta kuten hallituksen esityksessä)

(2 mom. *poist.*)

(2 mom. kuten 3 mom. hallituksen esityksessä)

4 §

Pidätetyn vapaaksi päästäminen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Pidätetyn päästämisestä vapaaksi päättää *6 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä siitä päättää kuitenkin tuomioistuin.

5 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää *pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) *poliisiylijohtaja, poliisiylitarkastaja, sisäasiainministeriön poliisiosaston poliisitoimiston ylitarkastaja, poliisitarkastaja, apulaispoliisitarkastaja, lääninkomisario, Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällikkö, nimismies, apulaisnimismies, poliisimestari, apulaispoliisimestari, passiosaston johtaja, passiosaston valvontatoimiston johtajana toimiva apulaissihteeri, passitoimiston johtajan apulainen, keskusrikospoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, keskusrikospoliisin tutkintatoimiston toimistopäällikkö ja tiedotustoimiston toimistopäällikkö, suojelupoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, liikkuvan poliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario;*

(2 ja 3 kohta kuten hallituksen esityksessä)

4) rajavartiolaitoksen päällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan hallinnollisen osaston osastopäällikkö ja toimistopäällikkö sekä *rajavartioston* ja merivartioston komentaja.

7 §

Ilmoitukset ja kirjaaminen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Pidättämisestä on ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen *ja* muulle läheiselleen niin pian kuin siitä ei voi aiheutua erityistä haittaa rikoksen selvittämiselle. Ilmoitusta ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa.

Vangitseminen

8 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

9 §

Vangitsemisesta päättävä viranomainen

Vangitsemisesta päättää se tuomioistuin, joka on syyteasiassa toimivaltainen. Ennen syytteen käsittelyn alkua pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös kiinniottamispaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämispaikkakunnan yleinen alioikeus, *ei kuitenkaan valtiopetosta ja maanpetosta koskevissa asioissa.*

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

10 §

Vangitsemisvaatimuksen tekijä

Vangitsemisvaatimuksen voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies ja syytteen käsittelyn alettua myös asianomistaja. *Tuomioistuin ei saa omasta aloitteestaan määrätä syytettyä vangittavaksi.*

11—13 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

14 §

Vangitsemisvaatimuksen ottaminen käsiteltäväksi

Vangitsemisvaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä. Pidätettyä koskeva vaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään *toisena* päivänä siitä päivästä, jona vaatimus on tehty.

(2 mom. *poist.*)

(2 mom. kuten 3 mom. hallituksen esityksessä)

15 §

Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä

Vangitsemisvaatimuksen *tehneen* tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä. Vangitsemisvaatimuksen tehneen asianomistajan poissaolo ei estä asian ratkaisemista.

Vangittavaksi vaadittu, joka on pidätetty, on tuotava tuomioistuimeen ja häntä on kuultava siellä vaatimuksesta. *Pidätetylle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa vaatimusta käsiteltäessä.*

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

16 §

Vangitsemisasiassa esitettävä selvitys

Vangitsemisasian käsittelyssä tuomioistuimelle on esitettävä selvitys siitä, että vangitsemiseen on edellytykset. Tutkittavana olevasta rikoksesta ei saa esittää tämän *sekä vangittavaksi vaaditun vangitsemisvaatimuksen johdosta esittämän* lisäksi muuta selvitystä, ellei tuomioistuin katso olevan siihen erityistä syytä.

17—20 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

21 §

Syytteen käsittelypäivän määrääminen

Kun tuomioistuin, joka tulee käsittelemään syytteen, päättää läsnä olevan epäillyn vangitsemisesta, sen on, jollei syytettä ole jo otettu käsiteltäväksi, määrättävä sen käsittelypäivä. Kun 19 tai 20 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen, sen on määrättävä syytteen käsittelypäivä viimeistään ilmoituksen saapumista seuraavana päivänä. Käsittelypäivää ei saa määrätä myöhemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi. *Käsittelypäivää ei kuitenkaan saa määrätä neljää viikkoa myöhemmäksi.* Käsittelypäivä on ilmoitettava vangitulle ja hänen avustajalleen.

Vangittua vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn lykkäämisestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:n 1 momentissa.

22 ja 23 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

24 §

Vangitun päästäminen vapaaksi

Tuomioistuimen on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä tai omasta aloitteestaan määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi heti, kun edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syytettä ei ole esitetty sen käsittelyä varten määrättynä päivänä (*poist.*). Vangittua ja hänen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsittelyyn.

25 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

26 §

Tuomitun vangitseminen

Kun vangittu vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen on 8 §:ssä säädetyin perustein päätettävä, onko hänet pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Vastaavin edellytyksin tuomioistuin voi *syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta* määrätä vapaana olevan vastaajan vangittavaksi.

Täydentäviä säännöksiä

27 §

Muutoksenhaku

Vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. (*Poist.*) *Vangittu saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaikaa. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. (uusi 2 mom.)*

28 ja 29 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

2 luku

Matkustuskielto

1 §

Matkustuskiellon edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta (*poist.*) säädetty ankarin rangaistus on *enemmän kuin* vuosi vankeutta ja epäillyn olojen taikka muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän:

(1 ja 2 kohta kuten hallituksen esityksessä)

2 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 §

Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Syytteen käsittelyn alettua matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. *Tuomioistuin saa syytteen käsittelyn alettua määrätä syytetyn matkustuskieltoon vain syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta. Milloin on vaadittu syytetyn vangitsemista, tuomioistuin saa omasta aloitteestaankin määrätä hänet vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.*

4 ja 5 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 §

Matkustuskiellon kumoaminen

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä *nosteta* 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

7 §

Matkustuskiellon voimassaolo

(1 ja 2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. *Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä matkustuskieltoon vain syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.* Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

8 ja 9 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

10 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen päätökseen matkustuskieltoa koskevassa asiassa ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. (*Poist.*)

Matkustuskieltoon määrätty saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaikaa. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. (uusi 2 mom.)

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset

Jos on syytä epäillä, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty *tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä,* pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon, kuitenkin enintään määrä, joka otaksuttavasti vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta ja menettämisseuraamusta.

Jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä 1 momentissa tarkoitetun saamisen turvaamiseksi, voidaan vastaava määrä (*poist.*) irtainta omaisuutta panna maksamisen vakuudeksi takavarikkoon (*vakuustakavarikko*).

2 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 §

Väliaikaistoimenpiteet

Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saa *panna väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon rikoksesta epäillyn omaisuutta tai sen omaisuutta, joka voidaan tuomita menettämään rahamäärä valtiolle,* kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Tämä toimenpide peräytyy, jos vaatimusta hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa (*poist.*) väliaikaisen määräyksen antamisesta. *Jos väliaikainen hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko olisi 4 §:n 1 momentissa tarkoitetusta syystä kumottava ennen kuin tuomioistuin on alkanut käsitellä asiaa, tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on kumottava väliaikaistoimenpide.*

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on heti ilmoitettava kiinteän omaisuuden väliaikaisesta hukkaamiskiellosta *ja sen kumoamisesta* omaisuuden sijaintipaikkakunnan tuomioistuimelle merkinnän tekemiseksi kiinnitysrekisteriin. *Ulosottolain 4 luvun 28 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun omaisuuden väliaikaisesta hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta ja väliaikaistoimenpiteen kumoamisesta on vastaavasti ilmoitettava sanotussa lainkohdassa mainitulle viranomaiselle. Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on ilmoitettava asianomaiselle viranomaiselle myös väliaikaistoimenpiteen peräytymisestä 1 momentin perusteella sekä päätöksestä, jolla tuomioistuin on hylännyt vaatimuksen väliaikaistoimenpiteen kohteena olleen omaisuuden panemisesta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon.*

4 ja 5 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 §

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen pääasiaa ratkaistaessa

Tuomitessaan sakon, korvauksen tai menettämisseuraamuksen, jonka maksamisen vakuudeksi on määrätty hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko, tuomioistuimen on päätettävä, onko hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko pidettävä voimassa kunnes sakko, korvaus tai menetetyksi tuomittu rahamäärä on maksettu, sen perimiseksi on laillisessa järjestyksessä toimitettu ulosmittaus taikka asiasta toisin määrätään. Kun tuomioistuin päättää, että korvauksen maksamisen turvaamiseksi määrätty hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on pidettävä voimassa, se voi asettaa päätöksen täytäntöönpanokelpoiseksi tulemisesta laskettavan määräajan, jonka kuluessa täytäntöönpanoa on haettava uhalla, että hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko muuten peräytyy. *Tuomioistuin saa syytteen taikka korvausta tai menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen hylätessään määrätä, että hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon täytäntöönpano peruutetaan vasta hylkäämistä koskevan ratkaisun saatua lainvoiman.*

7 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevasta päätöksestä saa valittaa erikseen. Valitus ei estä *omaisuuden panemista hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon,* ellei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

8 §

Viittaussäännös

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on muuten soveltuvin kohdin voimassa, mitä ulosottolaissa ja ulosottoasetuksessa on säädetty hukkaamiskiellosta ja takavarikosta. Panttia tai takausta ei kuitenkaan tarvitse asettaa siitä vahingosta, mikä tässä luvussa tarkoitetusta toimenpiteestä saattaa aiheutua *vastaajalle,* ellei tuomioistuin erityisestä syystä velvoita asianomistajaa asettamaan vakuutta määrättäessä hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon tälle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi.

4 luku

Takavarikko

1—8 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

9 §

Pöytäkirja ja todistus

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Takavarikon toimittajan on annettava (*poist.*) takavarikosta todistus sille, jonka hallussa esine on ollut.

10—19 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §

Kotietsinnän edellytykset

Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on *enemmän kuin* kuusi kuukautta vankeutta, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai kulkuneuvossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, *tuomioistuimeen* tuotavan *taikka sinne rikosasiassa haastettavan vastaajan taikka* henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi saadaan toimittaa kotietsintä hänen luonaan tai muussakin 1 momentissa tarkoitetussa paikassa, jossa erittäin painavin perustein hänen voidaan olettaa olevan.

2 §

Kotietsintä eräissä paikoissa

Huoneistossa, johon yleisöllä on pääsy taikka jossa (*poist.*) rikoksentekijöillä on tapana oleskella tai sellaista omaisuutta, jota etsitään, on tapana ostaa tai ottaa pantiksi, saadaan rikoksesta säädettyyn rangaistukseen katsomatta pitää kotietsintä 1 §:ssä mainitussa tarkoituksessa.

3 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

4 §

Läsnäolo kotietsinnässä

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Sille, jonka luona kotietsintä pidetään, tai hänen poissa ollessaan jollekin hänen talonväkeensä kuuluvalle paikalla olevalle on annettava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla *ja* kutsua siihen todistaja, jollei se viivytä toimitusta. Jollei kukaan mainituista eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, on *etsinnästä viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona se on toimitettu.*

(3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

5—8 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Henkilöön kohdistuva etsintä

9 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

10 §

Henkilöntarkastuksen edellytykset

Henkilöntarkastus voidaan toimittaa takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä, jos on syytä epäillä, että on tehty (*poist.*) rikos, *josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta* taikka lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä petos tai omavaltainen käyttöönottaminen.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

11 §

Henkilönkatsastuksen edellytykset

Henkilönkatsastus saadaan 10 §:ssä mainitussa tarkoituksessa kohdistaa *siihen, jota todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, taikka rattijuopumuksesta.*

Henkilönkatsastuksen yhteydessä tehtävästä tutkimuksesta ei saa aiheutua tutkittavalle sanottavaa haittaa. (uusi 2 mom.)

12 §

Henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittaminen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Verinäytettä ei saa ottaa eikä muuta lääketieteellistä asiantuntemusta vaativaa tutkimusta suorittaa muu kuin lääkäri. (uusi 2 mom.)

(3 mom. kuten 2 mom. hallituksen esityksessä)

13 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 luku

Muut pakkokeinot

1 §

Poistumisen estäminen

Rikoksesta epäiltyä, joka on esitutkintalain 21 §:n *2 momentin* nojalla velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa ja jota ei ole pidätetty tai vangittu, saadaan esitutkinnassa pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi. Häntä ei saa kuitenkaan sijoittaa pidätettyjen säilytyshuoneeseen, ellei pidättämiseen ole 1 luvun 3 §:n mukaan edellytyksiä.

2 §

Tutkimuspaikan eristäminen

Rikoksen selvittämisen turvaamiseksi saadaan sulkea rakennus tai huone *taikka* kieltää pääsy tietylle *alueelle,* jonkin esineen *siirtäminen* muualle tai *muu vastaava toimenpide. Tutkimuspaikan* eristämisestä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä takavarikosta on 4 luvussa säädetty.

3 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

4 §

Henkilötuntomerkkien ottaminen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Painavista rikostutkinnallisista syistä poliisimies saa ottaa *tunnistamista ja rikoksen selvittämistä varten* henkilötuntomerkit myös muusta kuin rikoksesta epäillystä, *jos asia koskee rikosta,* josta säädetty ankarin rangaistus on *enemmän kuin* kuusi kuukautta vankeutta.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuja henkilötuntomerkkejä ei saa käyttää muun kuin tutkittavan rikoksen selvittämiseksi. Niitä ei myöskään saa säilyttää tai rekisteröidä muuta tarkoitusta varten. (uusi 3 mom.)

(4 mom. kuten 3 mom. hallituksen esityksessä)

7 luku

Erinäisiä säännöksiä

1 §

Eräiden virkamiesten oikeus käyttää pakkokeinoja

Valtioneuvoston oikeuskansleri saa antaa esitutkinnan toimittamaan määräämälleen virkamiehelle oikeuden käyttää pakkokeinoja tämän lain mukaisesti määräyksessä mainitussa laajuudessa. (uusi mom.)

(2 mom. kuten 1 mom. hallituksen esityksessä).

2—5 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

4.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 10 ja 16 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 12 päivänä elokuuta 1960 annetussa laissa (362/60), sekä

lisätään 10 lukuun uusi 25 a §, seuraavasti:

10 luku

Laillisesta tuomioistuimesta

25 a §

(Kuten hallituksen esityksessä)

16 luku

Oikeudenkäyntiväitteistä ja lykkäyksestä

4 §

Milloin asianosainen pyytää asian lykkäämistä esittääkseen lisänäyttöä tai muusta syystä, lykättköön asia, jos tuomioistuin katsoo siihen olevan syytä, ja määrättköön samalla asian uusi käsittelyaika. Omasta aloitteestaan älköön tuomioistuin lykätkö asiaa, elleivät erityiset asianhaarat sitä vaadi. Jos rikosasian vastaaja on vangittuna, *matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä,* asiaa ei saa lykätä kahta viikkoa pidemmäksi ajaksi, ellei se ole tarpeen vastaajan mielentilan tutkimista varten.

— — — — — — — — — — — — — —

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

5.

Laki

poliisilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 18 päivänä helmikuuta 1966 annetun poliisilain (84/66) 22 §,

muutetaan 3 §:n 2 momentti, 13 §:n 2 momentti ja 15 §, sekä

lisätään 19 §:ään uusi 3 momentti ja 21 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, sekä lakiin uusi 21 a ja 21 b § seuraavasti:

3, 13, 15, 19 ja 21 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

21 a §

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Muun kuin 1 momentissa tarkoitetun etsintäkuulutetun on kehotuksesta seurattava poliisimiestä välittömästi poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksessa mainitut toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei hän noudata kehotusta, poliisimies saa ottaa hänet kiinni. Etsintäkuulutettu on, *jollei muualla laissa ole toisin säädetty,* velvollinen olemaan saapuvilla vain niin kauan, että etsintäkuulutuksen edellyttämät toimenpiteet ehditään suorittaa ja enintään kuusi tuntia poliisiasemalle tai muuhun edellä tarkoitettuun paikkaan saapumisestaan.

21 b §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

7.

Laki

tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetun lain (615/74) 1 §, 6 §:n 1 ja 2 momentti sekä 13 §:n *2 ja* 3 momentti,

näistä 1 § sellaisena kuin se on 30 päivänä maaliskuuta 1978 annetussa laissa (231/78), sekä *lisätään* lakiin uusi 13 a *ja 13 b* § seuraavasti:

1 §

Rikoksen johdosta vangittu on heti vietävä yleiseen vankilaan tai (*poist.*) oikeusministeriön tutkintavankien säilyttämistä varten hyväksymään laitokseen. Milloin rikoksen selvittämiseksi on välttämätöntä, voi vangitsemisesta päättänyt *viranomainen* kuitenkin määrätä hänet pidätettäväksi muussa pitempiaikaista säilytystä varten sopivassa paikassa enintään siihen asti, kunnes syyte otetaan tuomioistuimessa käsiteltäväksi. *Sen jälkeen, kun syyte on ollut esillä tuomioistuimessa, vangittu voidaan vain oikeusministeriön luvalla säilyttää muualla kuin yleisessä vankilassa tai edellä mainitussa oikeusministeriön hyväksymässä laitoksessa.*

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

6 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

13 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Vangin oikeusministeriölle tai muulle rangaistuslaitoksen tai muun säilytyspaikan toimintaa valvovalle viranomaiselle osoittama kirje on tarkastamatta heti toimitettava perille.

Vanki saa ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. Esitutkinnan ollessa kesken voidaan kieltää *muun kuin lähiomaisen tapaaminen, jos tapaamisen* voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen. Läheisten omaisten ja, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

13 a §

Tutkintavanki saa *12 §:ssä tarkoitetun tapauksen lisäksi* olla puhelimitse yhteydessä laitoksen ulkopuolelle sellaisten tärkeiden asioiden hoitamiseksi, joita ei voida *toimittaa* kirjeitse tai tapaamisella. Puhelu voidaan kieltää *tai keskeyttää,* jos se voi vaarantaa säilytysvarmuutta, laitoksen järjestystä tai rikoksen selvittämistä. Vangin *ja muun kuin 13 §:n 2 momentissa tarkoitetun viranomaisen välistä* puhelua saadaan kuunnella.

13 b § (uusi)

Jos vangin puhelua kuunnellaan 12 tai 13 a §:n nojalla, on puhelun kuuntelemisesta ilmoitettava ennen sen alkamista vangille ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä.

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

9.

Laki

valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan valtiopäiväjärjestyksen 14 § näin kuuluvaksi:

14 §

Edustajaa ei saa eduskunnan suostumuksetta pidättää, *vangita tai määrätä matkustuskieltoon* ennen kuin syytettä on alettu käsitellä, ellei häntä tavata verekseltä rikoksesta, josta säädetty lievin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

(2 mom. *poist.*)

(2 mom. kuten 3 mom. hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

10.

Laki

eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta annetun lain *13—15 §:n kumoamisesta*

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *säädetään:*

1 §

Täten kumotaan eräitä valtuuslakeja vastaan tehtyjen rikosten rankaisemisesta 28 päivänä kesäkuuta 1958 annetun lain (305/58) 13—15 §.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Samalla valiokunta ehdottaa,

että eduskunta päättäisi käsitellä lakiehdotukset n:ot 9 ja 18 valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Helsingissä 28 päivänä marraskuuta 1986

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Rehn, varapuheenjohtaja Urpilainen, jäsenet Alaranta (osittain), Almgren, Arranz, Jansson (osittain), Kulhia, Kuoppa (osittain), J. Mikkola (osittain), Pelttari (osittain), Petäjäniemi (osittain), Siitonen, Särkijärvi, Turpeinen, Tykkyläinen (osittain) ja Valtonen (osittain) sekä varajäsen Vihriälä (osittain).

Vastalauseita

I

Kokoomuksen eduskuntaryhmä ei voi kaikilta osin yhtyä valiokunnan enemmistön kantaan esitutkintalain sisällöstä, vaikka monet esittämämme korjaukset onkin valiokunnan mietinnössä huomioitu.

Esitutkintalain 47 § mahdollistaa todisteiden ennakollisen vastaanottamisen rikosasioissa jo ennen kuin varsinainen rikosasianoikeudenkäynti on tullut vireille. Tätä järjestelmää emme pidä onnistuneena.

Kysymys vastaisen varalle suorittavan todistelun sallimisesta on laajakantoinen ja se koskettaa kansalaisten oikeusturvaa periaatteellisesti merkittävällä tavalla. Tämän vuoksi asia olisi tullut ratkaista yhdessä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistelua koskevien säännösten uudistamisen kanssa. Lakiteknisesti olisi ollut selkeämpää sijoittaa kaikki todistelua koskevat säännökset juuri oikeudenkäymiskaaren asianomaiseen lukuun eikä luoda uusia todistelunormeja hajalleen erillislainsäädäntöön.

Pidätysaikojen lyhentyessä ja esitutkinnan tehostuessa uuden esitutkintalain myötä tulevat rikosasiat tuomioistuimissa vireille entistä nopeammin. Tämän vuoksi todisteiden ennakollisen vastaanottamisen salliminen ei tuo olennaista parannusta todisteluun, etenkin kun sellaiset lausumat, joita ei mahdollisesti ole käytettävissä varsinaisessa oikeudenkäynnissä, voidaan käytettävissä olevilla teknisillä menetelmillä tallentaa luotettavasti. Koska maassamme on voimassa vapaa todisteidenharkinta, jossa tuomioistuimella on vapaa valta harkita, mikä näyttöarvo kullekin todisteelle on annettava, ei ole myöskään estettä tallennetun lausuman huomioon ottamiselle päätöstä tehtäessä.

Rikosasia tulee vireille, kun asianomainen haastetaan vastaamaan tuomioistuimeen tai kun

läsnäolevaa vastaan muuten tehdään tuomioistuimessa rikokseen perustuva vaatimus. Rikosasian käsittely oikeudessa taas alkaa sillä, että virallinen syyttäjä yksilöi syytteessään sen rangaistavan teon, josta hän vaatii syytetylle rangaistusta. Näin syytetty saa heti oikeudenkäynnin alussa tietoonsa sen, mihin hänen väitetään syyllistyneen. Tämän jälkeen syytetyn puolustus keskittyy syytteessä yksilöidyn teonkuvauksen tai syytteen oikeudellisen pohjan arviointiin syytetyn kannalta. Kukaan ei siten ole velvollinen puolustautumaan tietämättä mistä häntä syytetään.

Hallituksen esitykseen sisältyvä uusi menettelytapa muodostaa poikkeuksen edellä esitetyistä syytetyn oikeusturvan kannalta keskeisistä periaatteista. Todisteiden ennakollisen vastaanottamisen tapauksessa asianosaiset ja syytetty joutuisivat osallistumaan oikeudenkäyntiin jo ennen kuin syyte olisi esitetty. Syyte puolestaan rajaa tuomioistuimen tutkimisvallan rajat, jotka ennakollisessa todistelutilaisuudessa olisivat siten sekä asianosaisille että tuomioistuimelle tuntemattomat. Asianosaiset ja tuomioistuin eivät todistelutilaisuudessa mitenkään voi tietää, minkä seikkojen selville saaminen on syytteen kannalta keskeistä, koska rangaistusvaatimusta ei ole esitetty. Syytetyn puolustus ei voisi toimia syytteen kannalta relevantilla tavalla, vaan puolustus joutuisi jo ennakolta asettamaan kyseenalaiseksi kaikki todistelun kohteeksi oikeudenkäynnissä esitettävät seikat.

Esityksen mukaan asianosaiset sekä syyttäjä olisi kutsuttava todisteiden vastaanottotilaisuuteen. Tämä ei aina ole mahdollista, sillä tässä todisteluvaiheessa ei varmuudella voida tietää, ketkä lopulta ovat asianosaisia. Toisaalta tulevan syytetyn asemassa tilaisuuteen kutsuttu leimattaisiin syytetyksi jo ennen kuin virallisella syyttäjällä on ollut tilaisuutta suorittaa syyteharkintaa. Tämä ei ole maassamme omaksuttujen oikeusturvaperiaatteiden mukaista.

Oikeudenkäymiskaari sisältää määräyksiä todistajan kelpoisuudesta. Näihin määräyksiin sisältyy myös nk. todistajan jäävi. Tietyssä suhteessa oikeudenkäynnin osallisiin olevilta sekä eräiltä oikeudenkäynnissä asianosaisina esiintyviltä on evätty mahdollisuus toimia todistajina (todistajan jäävi). Toisaalta tietyssä suhteessa asianosaiseen oleva on oikeutettu kieltäytymään todistamasta (kieltäytymisoikeus). Näitä määräyksiä täytyy noudattaa myös esitutkintavaiheessa. Käytännössä sattuu usein, että jääviltä tai oikeudenkäynnissä todistamasta kieltäytymään oikeutetulta otetaan esitutkinnassa todistajanlausunto. Kun myöhemmin osoittautuu, ettei henkilö toimi todistajana, voidaan hänen lausuntonsa poistaa tuomioistuimelle toimitettavista asiakirjoista.

Ehdotetussa uudessa menettelyssä ei näitäkään periaatteita voida tehokkaasti soveltaa. Kun syytettä ei ole esitetty eikä syyteharkintaa suoritettu, ei kukaan voi vielä tietää, ketkä tulevat olemaan asianosaisia ja ketkä taas kieltäytymään oikeutettuja tai jäävejä. Ennakollisessa todistelutilaisuudessa todistamaan voi joutua henkilö, joka tutkinnan kuluessa osoittautuukin asianosaiseksi. Hänen lausumaansa ei voida poistaa, koska se on tosiasiallisesti tullut tuomioistuimen tietoon.

Muutenkin esitetty menettely muuttaisi tuomioistuin todistelua varsin arveluttavalla tavalla. Tuomioistuin joutuisi aktiivisesti ottamaan vastaan todisteita ennen kuin sen toimivalta ja ennen kaikkea käsiteltäväksi tuleva asia on rajattu. Todistajankuulustelua suorittava tuomari joutuisi tosiasiassa hoitamaan esitutkintaviranomaisen tehtäviä ja ottamaan selville syyteharkinnan piiriin kuuluvia seikkoja. Tämä on selvä askel kohti inkvisitorista järjestelmää, jossa tuomioistuin on eräänlainen asianosainen. Tähän suuntaan ei todistelua saa kehittää.

Oikeudessamme noudatetaan kontradiktatorista periaatetta, jonka mukaan asianosaisen on saatava lausua jokaisesta häntä vastaan esitetystä seikasta. Kun ennakollisen todistelun tilaisuudessa eivät kaikki asianosaiset ole varmuudella saapuvilla, ei heille voida taata periaatteen ilmentämää oikeutta. Hyvinkin raskauttavia lausumia voitaisiin siis kirjata asianosaisen voimatta heti tuoda esiin myös puolestaan puhuvia seikkoja. Todistelu saattaisi siten keskittyä vain syyllisyyttä enentävien seikkojen selville saamiseen.

Vielä haluamme huomauttaa, että todisteita ennakolta vastaanotettaessa tuomioistuimen jäsenille muodostuu ennakkokäsitys asiasta. Tuomioistuimen puolueettomuus vaarantuu, mikäli tuomioistuimen jäsenillä on jo ennakolta käsitys siitä, mihin syytetty on mahdollisesti syyllistynyt, vaikka syytettä ei ole lainkaan esitetty. Tämä vaarantaisi tuomioistuimen jäsenten mahdollisuutta myöhemmin suhtautua esitettävään oikeudenkäyntiaineistoon objektiivisesti ja ilman ennakkoluuloja tai -tietoja.

Edellä esittämillämme perusteilla ehdotamme,

että esitutkintalaki hyväksyttäisiin muutoin valiokunnan esittämässä muodossa, mutta lakiehdotuksen 47 § hylättäisiin.

Helsingissä 28 päivänä marraskuuta 1986

Tuulikki Petäjäniemi **Eva-Riitta Siitonen** **Jouni J. Särkijärvi**

II

Siitä huolimatta, että lakivaliokunta on onnistunut parantamaan hallituksen esitutkintapakettia ratkaisevalla tavalla, on jäljelle jäänyt muutamia säännöksiä, joiden osalta en voi yhtyä valiokunnan kantaan.

Katson, että seuraavat muutokset olisivat välttämättömiä:

1. *Esitutkintalaki*

Todistajan murtaminen. Todistajan, esimerkiksi lääkärin ja toimittajan, murtaminen ei ole hyväksyttävissä, joten lakiehdotuksen 27 §:n 2 momentti ja 28 § on poistettava.

2. *Pakkokeinolaki*

Suojelupoliisin pidätysoikeus. Pidätysoikeuden antaminen suojelupoliisille ei ole hyväksyttävissä, joten lakiehdotuksen 1 luvun 6 §:ssä mainittujen pidättämiseen oikeutettujen virkamiesten luettelosta tulee poistaa suojelupoliisin edustajat.

Pidätysaika ja Suomea sitovat kansainväliset sopimukset. Pidätysaikoja tulee lakiehdotuksessa lyhentää niin, että Suomi voi poistaa varaumansa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevasta YK:n yleissopimuksesta.

Helsingissä 28 päivänä marraskuuta 1986

Liisa Kulhia

III

Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi on periaatteellisilta tavoitteiltaan myönteinen. On korkea aika saattaa rikostutkinnasta ja pakkokeinoista annetut säädökset ja määräykset lakitasoisiksi säädöksiksi. Tätä vaatii jo Suomen kansainvälinen maine oikeusvaltiona. Toinen esitutkintapaketin keskeisiä tavoitteita on ollut tarve saada poistetuiksi Suomen YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan yleissopimukseen ratifioinnin yhteydessä tekemät varaumat.

Valitettavasti hallituksen periaatteessa oikeat tavoitteet ovat konkreettisissa säännöksissä lukuisissa kohdin vääristyneet siten, että lakitasoiset säännökset eivät vahvistakaan kansalaisten oikeusturvaa vaan heikentävät sitä. Alan edistyksellisten asiantuntijoiden hälyttämänä lakivaliokunta on parantanut hallituksen esitystä monissa kohdin. Monet valiokuntakäsittelyssä tehdyt muutokset ovat käytännön merkitykseltään huomattavia.

Esitutkintalakiin valiokunta on muun muassa lisännyt uuden pykälän (10 §), jonka mukaan asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa. Valiokunta on osin muuttanut säännöstä, jolla voidaan velvoittaa toimittaja esitutkinnassa paljastamaan tietolähteitään, toimittajien eduksi jne.

Pakkokeinolaissa valiokunta lyhensi hallituksen esittämää pidätysaikaa hieman, paransi pidätetyn oikeuksia saada yhteys ja tavata avustajaansa ja asetti takarajan vangitun jutun käsittelylle.

Valiokunta on tehnyt suuren määrän muutoksia, joilla on vähennetty ns. joustavia normeja hallituksen esittämään nähden. Joustavilla normeilla tarkoitetaan tässä normeja, jotka oikeuttavat esitutkinnan johtajan, poliisimiehen tai tuomioistuimen poikkeamaan pääsäännöstä olosuhteiden vaatimusten ja harkinnan mukaan. Esimerkkinä voidaan mainita esitutkintalain 22 §:n 2 momentin säännös, jossa hallitus esitti: ''Asianosaiselta voidaan ottaa vastaan kirjallisia selityksiä, jos se on tutkinnan kannalta tarkoituksenmukaista.'' Valiokunta päätyi aivan oikein tiukkaan muotoiluun: ''Asianosaiselta on otettava vastaan hänen tarjoamansa kuulustelukertomusta täydentävät selvitykset.'' Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden enemmistön ja valiokunnan omissa kannanotoissa näkyy huolenpito epäillyn oikeusturvasta, kun hallituksen esityksessä ovat useissa kohdin nähtävissä tutkimuksen suorittajien intressit varsin yksipuolisella tavalla huomioon otettuina.

Huolimatta valiokunnan hallituksen esitykseen tekemistä parannuksista on lakiin jäämässä useita puutteita. Merkittävimpänä on pidettävä pidätysajan pituutta, joka voi vieläkin johtaa siihen,

ettei varauman poistaminen tältä osin edellä mainitusta YK:n sopimuksesta onnistu. Voidaan edelleen ihmetellä erään kansainvälisen oikeuden asiantuntijan lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa esittämällä tavalla: ''Miksi Suomi ei ottanut selkoa asiasta ihmisoikeuskomitealta Suomen kertomuksen käsittelyn yhteydessä?'' Pidätysoikeuden antamista suojelupoliisin päällikölle ja apulaispäällikölle ei ole pidettävä perusteltuna ratkaisuna. Lakiesitykseen ei ole edes sisällytetty epäillyn oikeusturvan kannalta tärkeää ja YK:n yleissopimuksen edellyttämää mahdollisuutta julkiseen puolustukseen, joten tämä asia jää kokonaan eduskuntakäsittelyn ulkopuolelle.

Seuraavassa *yksityiskohtaiset perustelut* jäljempänä oleville pakkokeinolakia ja esitutkintalakia koskeville muutosesityksillemme, jollei muutosehdotus ole asian luonnosta johtuva ja perustelemattakin selvä.

1. *Esitutkintalaki*

9 §. Poliisimiehen on, hänen ryhtyessään toimenpiteisiin jotakuta kohtaan, tarpeen tehdä itselleen selkeäksi, mikä toisen asema on. Näin ollen poliisityölle ei ole haitaksi, jos poliisi heti ilmoittaa, mikä toisen asema on. Täten selkeyden ja oikeusturvan lisääminen ainoastaan parantaa poliisityön suunnitelmallisuutta.

14 §. Tutkinnanjohtajana toimiminen on siinä määrin vastuullista, että on lähdettävä siitä, että asianomaisella on sitä edellyttävä koulutus ja että ainoastaan yksittäisissä poikkeustapauksissa siirretään vallankäyttömahdollisuudet poliisimiehelle, joka ei tätä koulutusta ole saanut.

18 §. Noutaminen kuulusteluihin on tuntuvalla tavalla kansalaisen vapauteen kohdistuva toimenpide. Siihen ei pitäisi ryhtyä, jollei kysymyksessä ole epäily niin vakavasta rikoksesta, että pidätys tulee harkittavaksi, tai jos asianomainen jättämällä noudattamatta kutsua on aiheuttanut tarvetta puuttua hänen vapauteensa. Sakkojutuista epäillyn noutaminen, vaikkei kuulustelukutsua ole laiminlyöty, on suhteettoman voimakas puuttuminen kansalaisen oikeustilaan ja vapauteen pelkän poliisin todennäköisyysarvion nojalla.

19 §. Esitutkintalakiin ei ole syytä sisällyttää säännöstä, joka koskee onnettomuuden selvittämistä onnettomuuden johtuessa muusta kuin rikoksesta. Onnettomuustilannetta koskeva säännös on — jos se on tarpeen olemassa olevien poliisilain säännösten lisäksi — harkittava säädeltäessä, miten viranomaisten ja kansalaisten yleensä on toimittava onnettomuuden tapahduttua. Tästä syystä on säännöksestä, joka koskee poliisin oikeutta käyttää valtaa lähinnä tapahtumia seuranneita tai tapahtumapaikalle tulleita ulkopuolisia kohtaan, poistettava maininta, että poliisille syntyy oikeus ryhtyä toimenpiteisiin kansalaisia vastaan tapauksesta, jota ei epäillä rikokseksi.

Jotta rikosepäily voisi oikeuttaa poliisin puuttumaan välittömästi ulkopuolisen vapauteen toimittamalla asianomainen tapahtumapaikan lähettyviltä poliisiasemalle kuulusteltavaksi, on edellytettävä, että kysymyksessä on epäily rikoksesta, josta todennäköisesti seuraisi vapausrangaistus. Lievempien rikosten selvittely ei vaadi puuttumista täysin ulkopuolisten vapauteen.

27 §:n 2 mom. ja 28 §. Esitutkinnassa todistaja voi kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin monesta syystä: Koska hän ei halua puhua, koska hän voi joutua paljastamaan jotain, joka saattaa hänet syytteeseen, koska hän lähiomaisena on siihen oikeutettu, koska hänellä on vaitiolovelvollisuus (virkamies, lääkäri, asianajaja tai terveydenhoitohenkilökuntaan kuuluva), koska hän haluaa suojella ammatti- tai liikesalaisuutta, tai koska hänellä lehtimiehenä on oikeus olla paljastamatta tietolähdettään. Säännöksissä ehdotetaan varsin vaikeaselkoisia määräyksiä, joiden mukaan tuomioistuin kesken esitutkinnan voidaan kytkeä mukaan ratkaisemaan syntynyt erimielisyys tapauksissa, joissa kysymyksessä on vaitioloon oikeutettu lehtimies tai vaitiolovelvollinen lääkäri, terveydenhoitohenkilökuntaan kuuluva tai asianajaja. Jättämällä muut, lukumäärältään paljon suuremmat, kieltäytyjäryhmät säännösten ulkopuolelle hallituksen esityksessä on tyydytty siihen, että näiden todistajien murtaminen voi jäädä odottamaan tulevaa oikeudenkäyntiä. Mitään perustetta sille, että lääkärit, sairaanhoitajat, asianajajat ja lehtimiehet asetetaan erilaiseen asemaan, ei ole esitetty. Tähän on sitäkin pienempi syy, kun kesken esitutkintaa tuomioistuimen suorittama harkinta siitä, miten vaitiolosäännöksiä olisi sovellettava, tapahtuu harkintaan vaikuttavien tosiseikkojen ollessa epäselviä. Tuomioistuin asetetaan kohtuuttoman ja epäoikeudenmukaisen tehtävän eteen, mikä ei vastaa yleisesti hyväksyttyjä oikeusperiaatteita. Kesken esitutkintaa saattaa tutkinnanjohtaja antaa tuomioistuimelle sittemmin virheelliseksi osoittautuvan käsityksen, että kysymyksessä olisi niin vakava rikos, että vaitiolovelvollisuus lakkaa. Syyttäjän esitettyä syytteensä on tuomioistuimella helppo tehtävä todeta, onko kyseessä tarpeeksi vakava syyte vai

ei. Käsityksemme mukaan säännökset olisi poistettava lakiehdotuksesta.

38 (39) §. Syytettyjen useimmin esittämä arvostelu esitutkinnan suhteen on, että kuulustelukertomus ei oleellisissa yksityiskohdissa vastaa kuulusteltavan ajatusta ja sanomaa. Tuomioistuimen on hyvin vaikea arvioida näitä väitteitä. Epävarmuus poistuu, jos kuulustelu on kirjoitettu puhtaaksi nauhalta. Nauhoitus helpottaisi myös kuulustelijoiden työtä, kun heidän ei tarvitsisi itse kirjoittaa pöytäkirjaa.

47 (48) §. Kuuden kuukauden rangaistus on esitutkintatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta liian korkea. Salassapitovelvollisuuden rikkomista koskeva yleissäännös on rikoslain 38 luvun 3 §:ssä. Erikoistapauksessa, kuten tässä, seuraamuksen tulee olla lievempi kuin 6 kuukautta vankeutta, mikä on rikoslain 38 luvun 3 §:n rangaistusmaksimi.

2. Pakkokeinolaki

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

3 §:n 2 mom. Selvästä sakkorikoksesta ei ketään pidä pidättää.

6 §:n 1 mom. Nykyisissä vakiintuneissa yhteiskunnallisissa oloissa ei ole syytä lisätä suojelupoliisin valtuuksia. Olemassa olevat valtuudet ovat osoittautuneet riittäviksi.

7 §:n 2 mom. Pidätetyn oikeusturva vaatii ilmoitusta avustajalle välittömästi.

8 §. Pohjoismaissa asuvan vangitseminen sen johdosta, ettei hänellä ole asuntoa Suomessa, voi johtaa muun muassa Ruotsiin muuttaneet suomalaiset kohtuuttomiin ja epäoikeudenmukaisiin tilanteisiin. Asian selvitys voidaan hoitaa epäillyn kotipaikkakunnalla yhteispohjoismaisten sopimusten puitteissa.

Vangitseminen rikoksesta, josta todennäköisesti tulee enintään vankeusrangaistus, on kohtuutonta ja epätarkoituksenmukaista.

13 §. Esitämme pidätysaikojen lyhentämistä niin, että varauma kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevasta sopimuksesta voidaan poistaa.

15 §. Syyttäjän läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä on mielestämme tarpeellinen.

25 §. Edellä esittämistämme muutosehdotuksista seuraa, että tätäkin pykälää on vastaavasti muutettava.

26 §. Vangitsemisedellytysten tulee jutun päättyessä ja tuomion ollessa tiedossa olla yksiselitteisemmät kuin pidätysperusteet pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä, johon hallituksen esityksessä tyydytään viittaamaan.

2 luku

Matkustuskielto

9 §. (uusi) Matkustuskiellon on vaikutettava rangaistuksen mittaamiseen. Siksi ehdotamme uutta tätä koskevaa pykälää.

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §:n 3 mom. Pakkokeinojen käyttö tulevien sakkojen perimiseksi on kohtuutonta, ellei ole todennäköisiä syitä epäillä, että epäilty lähtemällä Suomesta tai muusta Pohjoismaasta pyrkii välttämään sakon maksamisen.

7 luku

Erinäisiä säännöksiä

3 §. (uusi) Katsomme, että määräaikain laskemisesta annettua lakia ei saa soveltaa pidätysaikojen laskemiseen. Sen vuoksi ehdotamme uutta, tätä koskevaa 3 §:ää.

Edellä sanotun perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset n:ot 1 ja 2 hyväksyttäisiin näin kuuluvina:

1.

Esitutkintalaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Lain soveltamisala

1 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Esitutkinnan toimittamisvelvollisuus

2—4 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Yleiset periaatteet

5—8 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

9 §
Kun jotakuta kohtaan ryhdytään toimenpiteisiin esitutkinnassa, hänelle on ilmoitettava hänen asemansa siinä (*poist.*). Jos hänen asemansa esitutkinnassa muuttuu, on siitäkin hänelle ilmoitettava.

10—12 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Esitutkintaviranomaiset

13 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

14 §
Esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja. Tutkinnanjohtajana on pakkokeinolain (/) 1 luvun 6 §:ssä mainittu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Erityisestä syystä *perustellun kirjallisen määräyksen nojalla* saa tutkinnanjohtajana olla poliisin toimittamassa esitutkinnassa rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli ja muun viranomaisen toimittamassa esitutkinnassa virkamies, jolle tämä oikeus on lailla erikseen annettu.
(2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

15 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Esteellisyys

16 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Saapuvillaolo esitutkinnassa

17 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

18 §
Jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa sinne. Epäilty voidaan kutsuttakin noutaa esitutkintaan, jos rikoksesta saattaa seurata *vähintään yksi vuosi* vankeutta ja on todennäköista, ettei hän noudata kutsua tai että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa.
(2—4 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

19 §
Rikos(*poist.*)paikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muuhun 17 §:ssä tarkoitetulla alueella olevaan paikkaan, jos häntä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla. Jos kehotuksen saanut ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy sitä noudattamasta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi, *jos rikoksesta saattaa seurata enemmän kuin vuosi vankeutta.*

20 ja 21 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Kuulustelut

22—26 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

27 §
(1 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)
(2 mom. *poist.*)

28 §
(*Poist.*)

28—37 (29—38) §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Aineiston tallentaminen

38 (39) §
(1 ja 2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)
Kuulusteltavan kertomus saadaan myös ottaa ääni- tai kuvatallenteeseen. *Kuulusteltaessa epäiltyä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta vankeutta, on kuulustelu otettava äänitallenteeseen.* Kuulustellun on saatava tarkastaa tallennettu kertomus siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

39 ja *40* (40 ja 41) §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Esitutkinnan päättäminen

41 ja *42* (42 ja 43) §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Suppea esitutkinta

43 (44) §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Erinäisiä säännöksiä

44—46 (45—47) §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

47 (48) §
(1 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)
Joka ilman laillista syytä ilmaisee, mitä 1 momentin nojalla on määrätty pidettäväksi salassa, on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, *esitutkintatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään *kolmeksi* kuukaudeksi.

48—50 (49—51) §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

2.

Pakkokeinolaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

Kiinniottaminen

1 ja 2 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Pidättäminen

3 §

Pidättämisen edellytykset

(1 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)
Ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta *tai jos rikoksesta vallitsevan oikeuskäytännön mukaan ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta.*

4 ja 5 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

6 §

Pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pidättämisestä päättää *pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat:

1) poliisiylijohtaja, poliisiylitarkastaja, sisäasiainministeriön poliisiosaston poliisitoimiston ylitarkastaja, poliisitarkastaja, apulaispoliisitarkastaja, lääninkomisario, Ahvenanmaan maakunnan poliisipäällikkö, nimismies, apulaisnimismies, poliisimestari, apulaispoliisimestari, passiosaston johtaja, passiosaston valvontatoimiston johtajana toimiva apulaissihteeri, passitoimiston johtajan apulainen, keskusrikospoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, keskusrikospoliisin tutkintatoimiston toimistopäällikkö ja tiedotustoimiston toimistopäällikkö, (*poist.*) liikkuvan poliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario;
(2—4 kohta kuten valiokunnan mietinnössä)

7 §

Ilmoitukset ja kirjaaminen

(1 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)
Pidättämisestä on ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen *avustajalleen, samoin* omaiselleen ja muulle läheiselleen niin pian kuin siitä ei voi aiheutua erityistä haittaa rikoksen selvittämiselle. Ilmoitusta ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa.

Vangitseminen

8 §

Vangitsemisen edellytykset

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan 3 §:n 1 *momentin 1—4 kohdissa* säädetyin edellytyksin vangita, jos *vangitseminen* on tarpeen esitutkinnan tai oikeudenkäynnin taikka rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. *Jos epäillyllä ei ole vakinaista asuinpaikkaa Suomessa, Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa ja on todennäköistä, että hän poistumalla näistä maista karttaa esitutkinnan loppuunsaattamista tai oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa tai hänen epäillään jatkavan rikollista toimintaa, voidaan hänet vangita.*

Ketään ei saa vangita, jos *häntä epäillään rikoksesta, josta vallitsevan oikeuskäytännön mukaan todennäköisesti ei seuraa sakkoa ankarampaa rangaistusta tai jos* se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta.

Jos rikoksesta vallitsevan oikeuskäytännön mukaan on odotettavissa ehdollinen tuomio, voidaan epäilty määrätä vangittavaksi ainoastaan, jos se on tarpeen esitutkinnan turvaamiseksi tai epäillyn rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. (uusi 3 mom.)

9 §

Vangitsemisesta päättävä viranomainen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)
(2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

10—12 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

13 §

Pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen tekoaika

Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle niin pian kuin se on mahdollista ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen virka-ajan päättymistä. (*Poist.*) Jos joku on pidätetty hänen saavuttuaan esitutkintaan, edellä tarkoitettu aika lasketaan saapumispäivästä.

Milloin pidätetty kuljetetaan esitutkintaa varten kiinniottamispaikkakunnalta toiselle paikkakunnalle ja kuljetus kestää kauemmin kuin 12 tuntia, vangitsemisvaatimus saadaan tehdä yhtä päivää ja, jos kuljetus kestää kauemmin kuin *36 tuntia,* kahta päivää myöhemmin kuin 1 momentissa on säädetty.

14 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

15 §

Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä

Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä julkista valtaa edustaa virallinen syyttäjä. Vangitsemisvaatimuksen tehneen asianomistajan poissaolo ei estä asian ratkaisemista.

(2 ja 3 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

16—24 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

25 §

Vangitseminen muutoksenhakutuomioistuimessa

Jos muutoksenhakuteitse ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi saatetussa asiassa vaaditaan vastaajan vangitsemista, tälle on varattava tilaisuus vastata vaatimukseen, jollei vaatimusta heti jätetä tutkimatta tai hylätä. Tilaisuutta vastauksen antamiseen ei tarvitse varata, jos vastaaja ei ole Suomessa *tai muussa Pohjoismaassa* tai on tietymättömissä. Ilmoitus oikeudesta vastauksen antamiseen saadaan lähettää muulle kuin pidätetylle postitse hänen viimeksi ilmoittamallaan osoitteella *ja on lähetettävä myös hänen avustajalleen.* Ratkaisu pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen johdosta on annettava kahden viikon kuluessa vaatimuksen saapumisesta tuomioistuimelle.

Jos joku vaaditaan vangittavaksi, on hovioikeudessa toimitettava suullinen käsittely, johon kutsutaan syyttäjä sekä pidätetty ja hänen avustajansa. (uusi 2 mom.)

26 §

Vangitseminen päätöksen yhteydessä

Kun (*poist.*) vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen *tulee, jollei erityisiä vastasyitä ole, määrätä vastaaja pidettäväksi vangittuna tai määrätä hänet vangittavaksi mikäli vastaajalle tuomittu vankeusrangaistus on vähintään kolme vuotta. Samoin tulee menetellä, jos tuomittu rangaistus yhdistettynä*

vastaajan muihin rangaistuksiin tai yhteenlasketuna samalla päätöksellä täytäntöönpantavaksi julistettujen ehdollisten tuomioiden ja vastaajalle aikaisemmin tuomittujen lainvoimaisten, mutta sovittamatta olevien vankeusrangaistusten kanssa on yhteensä vähintään kolme vuotta.

Tuomioistuin voi tuomitessaan vastaajan 1 momentissa mainittua rangaistusta lievempään rangaistukseen määrätä vastaajan pidettäväksi vangittuna tai määrätä hänet vangittavaksi, mikäli vastaajalle 1 momentissa laskettavin tavoin tuomittu rangaistus tai rangaistukset ylittävät yhden vuoden ja mikäli vastaajan käyttäytymisestä tai oloista voidaan päätellä todennäköiseksi, että hän jatkaisi rikollista toimintaansa tai että hän välttäisi rangaistuksen täytäntöönpanoa piileskelemällä tai muuttamalla pois Pohjoismaista. (uusi 2 mom.)

Edellä 1 ja 2 momentissa mainittuja tuomioita laskettaessa tulee niistä tehdä rikoslain 3 luvun 11 §:ssä säädetyt vähennykset. (uusi 3 mom.)

Tuomioistuimen on tuomitessaan vastaajan ehdottomaan vankeusrangaistukseen määrättävä hänet pidettäväksi vangittuna tai määrättävä hänet vangittavaksi, mikäli vastaaja itse sitä vaatii. (uusi 4 mom.)

Täydentäviä säännöksiä

27—29 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

2 luku

Matkustuskielto

1—8 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

9 § (uusi)

Matkustuskiellon vaikutus rangaistukseen

Rangaistukseen tuomitessaan on tuomioistuimen määrättävä, aiheuttaako matkustuskiellon toteuttaminen sen, että rangaistus kokonaan tai osittain on sovitettu vai ei tai onko ehdolliseen rangaistukseen liittyvää koeaikaa lyhennettävä. Harkitessaan kiellon rangaistusta vähentävää merkitystä on tuomioistuimen huomioitava kiellon kestoaika, miten tuomittu on noudattanut kieltoa ja siihen liittyviä lupaehtoja sekä missä määrin kiellon noudattaminen tosiasiallisesti on vaikuttanut rajoittavasti tuomittavaan.

10 ja *11* (9 ja 10) §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset

(1 ja 2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

Sakon maksamisen turvaamiseksi voidaan omaisuutta kuitenkin panna hukkaamiskieltoon tai takavarikkoon ainoastaan, jos on todennäköisiä syitä epäillä, että epäilty lähtemällä Suomesta tai muusta Pohjoissmaasta pyrkii välttämään sakon maksamisen. (uusi 3 mom.)

2—8 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

4 luku

Takavarikko

1 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

2 §

Asiakirjan takavarikko

(1 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

Asiakirjaa ei saa takavarikoida todisteena käytettäväksi, jos sen voidaan olettaa sisältävän sellaista, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai saman luvun 24 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta, ja asiakirja on edellä tarkoitetun henkilön tai sen hallussa, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty. (*Poist.*)

3 §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

4 §

Lähetyksen pysäyttäminen takavarikkoa varten

(1—3 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

Lähetyksen pysäyttäminen voi tapahtua ainoastaan, jos epäillään rikoksesta, josta säädetty lievin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. (uusi 4 mom.)

Tutkinnanjohtajan on välittömästi lähetyksen pidättämisestä päätettyään ilmoitettava päätöksestä tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on viikon kuluessa tutkinnanjohtajan päätöksestä päätettävä, onko pysäyttämistä jatkettava vaiko ei, ja samalla määrättävä päivä, jolloin tuomioistuimen uudelleen on suoritettava asiassa harkinta. (uusi 5 mom.)

Asiaa käsitellään suljetuin ovin. (uusi 6 mom.)

Julkista kannevaltaa asiassa käyttää syyttäjä. Tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa voidaan kuulla asiassa. (uusi 7 mom.)

5—19 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

5 luku

Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §

Kotietsinnän edellytykset

(1 ja 2 mom. kuten valiokunnan mietinnössä)

Kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan taikka sinne rikosasiassa haastettavan vastaajan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi saadaan toimittaa kotietsintä hänen luonaan tai muussakin 1 momentissa tarkoitetussa paikassa, jossa erittäin painavin perustein hänen voidaan olettaa olevan. *Tässä tarkoituksessa tapahtuva kotietsintä saadaan suorittaa vain sairaalan asianomaisen lääkärin annettua siihen luvan.*

2—8 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Henkilöön kohdistuva etsintä

9—13 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

6 luku

Muut pakkokeinot

1—3 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

4 §

Henkilötuntomerkkien ottaminen

Poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä henkilöstä tunnistamista *ja* rikoksen selvittämistä (*poist.*) varten *sormenjäljet, valokuvan ja tuntomerkkitiedot. Jos epäillystä rikoksesta on säädetty yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus, poliisimies saa lisäksi ottaa epäillystä mainittuja tarkoituksia sekä rikoksentekijän rekisteröintiä varten käden- ja jalanjäljet sekä käsiala- ja ääninäytteen.*

Painavista rikostutkinnallisista syistä poliisimies saa *rikoksen selvittämiseksi ottaa* henkilötuntomerkit myös muusta kuin rikoksesta epäillystä, *milloin on syytä epäillä, että on tehty rikos,* josta säädetty ankarin rangaistus on *vähintään kolme vuotta* vankeutta.

Edellä 2 momentissa *tarkoitetut henkilötuntomerkkitiedot on hävitettävä, kun ne eivät enää ole tarpeen kyseisen rikoksen selvittämiseksi.*

(4 mom. *poist.*)

7 luku

Erinäisiä säännöksiä

1 §

(Kuten valiokunnan mietinnössä)

2 §

Vahingonkorvaus

Syyttömästi pidätetylle ja vangitulle maksettavasta korvauksesta *säädetään erikseen laissa syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapaudenmenetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta. Mainitun lain mukaisesti on myös aiheettomasti matkustuskieltoon määrätyllä oikeus saada valtiolta korvaus hänelle aiheutuneista kuluista, tulojen ja elatuksen vähentymisestä sekä kärsimyksestä.*

Muiden pakkokeinojen käyttämisestä aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta valtion varoista säädetään erikseen. (uusi 2 mom.)

3 § (uusi)

Määräaikojen laskeminen

Tämän lain mukaisten määräaikojen laskemiseen sovelletaan säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia. Mainitun lain 5 §:n 1 momentin säännöstä ei kuitenkaan sovelleta tä-

män lain 1 luvun 13 ja 14 §:ssä säädettyjä määräaikoja laskettaessa eivätkä nämä määräajat ole pidennettävissä eikä ylitettävissä.

4—6 (3—5) §
(Kuten valiokunnan mietinnössä)

Helsingissä 28 päivänä marraskuuta 1986

Mikko Kuoppa **Pirkko Turpeinen**

EDUSKUNNAN
PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Liite

Helsingissä
24 päivänä kesäkuuta 1986
Lausunto n:o 4

Lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on kirjeellään 17 päivältä syyskuuta 1985 pyytänyt perustuslakivaliokunnalta lausuntoa hallituksen esityksestä n:o 14/1985 vp. esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

Asian johdosta valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsäädäntöneuvos Kari Lehtola oikeusministeriöstä, poliisiylitarkastaja Pertti Virolainen sisäasiainministeriöstä, asianajaja Heikki Salo, professori Mikael Hidén, tutkijaprofessori Antero Jyränki, oikeustieteen tohtori Matti Pellonpää ja professori Ilkka Saraviita.

Käsiteltyään asian lähinnä valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi esitutkintalaki ja pakkokeinolaki.

Esitutkintalailla saatetaan tärkeimmät esitutkintamenettelyä koskevat säännökset lain tasoisiksi, kun esitutkintamenettely nykyisin perustuu hallinnollisessa järjestyksessä annettuihin yleismääräyksiin.

Rikoksesta epäillyn oikeusturvaa kohennetaan tehostamalla hänen puolustautumismahdollisuuksiaan jo esitutkinnassa. Kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet esitutkinnassa pyritään määrittelemään täsmällisesti. Tämä koskee erityisesti kuulusteluja. Oikeusvarmuutta pyritään lisäämään varaamalla esitutkinnan eri osapuolille mahdollisuus vaikuttaa esitutkinnan kulkuun ja sen tuloksiin. Sekä epäillyn että asianomistajan avustajalla olisi oikeus olla kuulusteluissa saapuvilla, jollei sitä olisi kiellettävä painavista rikostutkinnallisista syistä. Syyttäjälle, asianomistajalle ja epäillylle annettaisiin oikeus vaatia lisätutkimuksien suorittamista.

Pakkokeinolain mukaan vangitsemisesta päättäisi yksinomaan tuomioistuin. Ennen oikeudenkäyntiä vangitsemisasia tutkittaisiin menettelyssä, joka olisi pääsääntöisesti julkista ja jossa kuultaisiin vangitsemisvaatimuksen tekijää ja epäiltyä. Vangitsemisen edellytykset yksinkertaistettaisiin ja säännökset tehtäisiin joustavammiksi. Kohtuusnäkökohdat otettaisiin huomioon nykyistä paremmin.

Pidätysajan enimmäispituus lyhennettäisiin kolmeen päivään. Sitä saataisiin kuitenkin jatkaa neljällä päivällä, milloin vangitsemisen edellytyksiä ei kolmen päivän pidätysaikana ole vielä täysin selvitetty, mutta epäillyn pitäminen pidätettynä on rikostutkinnallisista syistä erittäin tärkeää. Pidätysajan kuluttua pidätetty olisi päästettävä vapaaksi tai hänen vangitsemistaan olisi pyydettävä tuomioistuimelta. Tuomioistuimen olisi otettava vangitsemisasia käsiteltäväksi pikaisesti vaatimuksen saavuttua.

Määrätyissä tapauksissa ehdotetaan käytettäväksi vangitsemisen sijasta pakkokeinon kohteeksi joutuvalle vähemmän haitallista toimenpidettä, matkustuskieltoa. Sakon ja vahingonkorvauksen sekä menettämisseuraamuksen maksamisen turvaamiseksi ehdotetaan otettaviksi käyttöön vastaajan varallisuuteen kohdistuvat hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko.

Nykyisin rikoslain voimaanpanoasetukseen sekä takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annettuun lakiin sisältyvät säännökset pakkokeinoista siirrettäisiin osittain uudistettuina pakkokeinolakiin.

Esitutkinta- ja pakkokeinolakiehdotusten lisäksi esitykseen sisältyy kuusitoista muuta lakiehdotusta.

Esityksen mukaan ehdotus laiksi valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamisesta sekä ehdotus laiksi rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamisesta on käsiteltävä perustuslainsäätämisjärjestyksessä.

Lait voidaan esityksen mukaan saattaa voimaan noin kahden vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on hyväksynyt lakiehdotukset.

Valiokunnan kannanotot

Lakitasoisen sääntelyn tärkeys

Perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä, että esitutkinnassa noudatettavista periaatteista ja menettelytavoista säädetään lailla. Tämä vähentää tarvetta antaa asetuksella säännöksiä tai hallinnollisessa järjestyksessä määräyksiä ainakaan sellaisista seikoista, jotka vaikuttaisivat suoranaisesti esitutkintatoimien kohteina olevien kansalaisten asemaan. Valiokunnan käsityksen mukaan sääntelyssä tuleekin vastaisuudessa pitäytyä pääsääntöisesti lakitasolla. Lakia alemmalla tasolla saattaa olla paikallaan antaa asianomaisille viranomaisille toimintaohjeita, joilla pyritään edistämään lainsäädännön toimeenpanoa käytännössä. Viranomaistoiminnan tämäntapainen ohjaus yhdessä viranomaisten toimintaedellytysten riittävyyden kanssa viime kädessä vaikuttavat siihen, kuinka lainsäädännön käytännön toteutuksessa onnistutaan ja kuinka hyvin kansalaisten oikeusturva toteutuu.

Sääntelyn toteuttamistapa

Koska esityksen tarkoittamilla lainsäädäntötoimilla on tavanomaista kiinteämpi yhteys hallitusmuodon perusoikeussäännöksiin, on valiokunta pitänyt aiheellisena käsitellä myös eräitä sääntelyn toteuttamistapaa koskevia kysymyksiä.

Valiokunta kiinnittää ensiksikin huomiota siihen, että esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa ei ole yleistä periaatesäännöstä siitä, millaisten periaatteiden ja tavoitteiden sitomia viranomaiset ovat käyttäessään valtaa puuttua kansalaisten perusoikeuksiin. Esimerkinomaisesti valiokunta viittaa poliisilain 12 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan poliisi ei saa puuttua kansalaisten oikeuksiin enempää kuin on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Valiokunnan käsityksen mukaan tämäntapaisella perusoikeuksien merkitystä ja erityistä suojaa korostavalla säännöksellä olisi merkitystä virkamiesten koulutuksessa ja myös valtuuksien käytön jälkivalvonnassa.

Perustuslakivaliokunta korostaa sitä, että perusoikeuksia ei pidä sanonnallisestikaan kaventaa säännöksissä enempää kuin on välttämätöntä. Tässä suhteessa valiokunta esittää vielä yleisesti harkittavaksi, olisiko säännöksiä mahdollista täsmentää suhteuttamalla ne paremmin esimerkiksi käsillä olevan rikoksen laatuun. Esimerkinomaisesti valiokunta viittaa esitutkintalakiehdotuksen 19 §:ään ja 33 §:n 3 momenttiin. Lisäksi pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 3 §:n 2 momentin väljä säännös niin sanotusta kvalifioidusta pidättämisestä olisi valiokunnan mielestä asianmukaisinta poistaa laista, ellei säännöstä ole mahdollista olennaisesti täsmentää. Vielä on mainittava, etteivät pakkokeinolakiehdotuksen 5 luvun 1 §:n 2 momentin ja saman luvun 10 §:n 2 momentin sanonnat toistuvassa ehdollisuudessaan ole onnistuneita.

Valiokunta pitää tärkeänä, että lain tasolla osoitetaan riittävän täsmällisesti paitsi tavat puuttua perusoikeuksiin myös se, ketkä ovat tähän oikeutettuja. Tässä suhteessa arveluttavia säännöksiä ovat pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 6 §:n 1 kohta ja 7 luvun 1 §, joilla on merkitystä myös esitutkintalakiehdotuksen 14 §:n kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan asianmukaisinta on säätää laissa, ketkä ovat pidättämiseen oikeutettuja poliisimiehiä. Pakkokeinolakiehdotuksen 7 luvun 1 §:ää olisi valiokunnan mielestä syytä täsmentää ainakin säätämällä laissa, minkä viranomaisen palveluksessa olevat virkamiehet voivat saada valtuudet esitutkinnan toimittamiseen ja oikeuden pakkokeinojen käyttämiseen. Lisäksi valiokunta toteaa pitävänsä tärkeänä, että perusoikeuksiin voivat puuttua vain virkavastuussa olevat henkilöt, joilla on valtuuksia käyttäessään tarvittava koulutuksen ja kokemuksen perusteella hankittu asiantuntemus.

Pakkokeinolain suhde perusoikeuksiin määräytyy olennaisella tavalla niiden säännösehdotusten perusteella, joiden mukaan jonkin pakkokeinon käyttäminen edellyttää, että kysymys on sellaisesta rikoksesta, josta saattaa seurata määrätynsuuruinen enimmäisrangaistus. Hallituksen esitys merkitsee yleisesti ottaen sitä, että pakkokeinojen käyttöedellytykset lieventyvät. Valiokunnan käsityksen mukaan tällainen muutos voi perusoikeuksien suojan kannalta olla perusteltavissa vain erityisen painavista syistä, jollaisia esityksessä ei kuitenkaan ole tuotu esille.

Valtiopäiväjärjestyksen 14 §

Esitykseen sisältyvä yhdeksäs lakiehdotus koskee valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n muuttamista, joka perustuslakia koskevana on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyssä järjestyksessä.

Ehdotuksen johdosta perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota vuonna 1983 muutettuun valtiopäiväjärjestyksen 19 §:ään (278/83). Sen

mukaan varsinaiset valtiopäivät jatkuvat yhtäjaksoisesti tai keskeytyksin seuraavien varsinaisten valtiopäivien kokoontumiseen. Säännönmukaisen vaalikauden viimeiset valtiopäivät jatkuvat kuitenkin siihen saakka, kun tasavallan presidentti, eduskunnan päätettyä lopettaa istuntonsa, julistaa eduskunnan työn päättyneeksi siltä vaalikaudelta.

Selostettujen säännösten vuoksi ei perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan ole aihetta rajoittaa kansanedustajien rikosoikeudellista koskemattomuutta ehdotuksessa käytetyllä ilmaisulla ''valtiopäivien aikana''. Tuo ilmaisu olisi syytä poistaa pykälästä, jolloin ehdotuksen tarkoittama suoja kattaisi myös eduskuntatyön päättämisen jälkeisen ajan siihen saakka, kunnes uudet vaalit on toimitettu, eli ulottuisi edustajan koko valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n 3 momentissa tarkoitettuun toimivaltaan. Vastaavasti lakiehdotuksen 2 momentti käy tarpeettomaksi.

Edellä esitetyn johdosta on valtiopäiväjärjestyksen 14 § muutettava näin kuuluvaksi:

14 §

(*Poist.*) Edustajaa ei saa eduskunnan suostumuksetta pidättää eikä vangita ennen kuin syytettä on alettu käsitellä, ellei häntä tavata vereksestä rikoksesta, josta säädetty lievin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

(2 mom. *poist.*)

(2 mom. kuten 3 mom. hallituksen esityksessä)

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota pakkokeinolakiehdotuksen 2 luvussa tarkoitettuun matkustuskieltoon. Koska kyseinen pakkokeino voitaisiin määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta, pitää valiokunta kiistattomana, että kansanedustaja voidaan määrätä matkustuskieltoon vain valtiopäiväjärjestyksen 14 §:n mukaisin edellytyksin. Niidenkin täyttyessä valiokunta katsoo matkustuskiellon olevan huonosti yhdistettävissä edustajantoimeen valtiopäiväjärjestyksen 12 §:n takia.

Säätämisjärjestysarviointi

Lakiehdotusten säätämisjärjestyksen kannalta valiokunta on kiinnittänyt huomiota pakkokeinolakiehdotuksen 6 luvun 3 ja 4 §:ään, tutkintavankeudesta annetun lain muuttamista koskevan lakiehdotuksen 13 a §:ään sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamista koskevan lakiehdotuksen 2 §:ään.

Pakkokeinolain 6 luvun 3 § sisältää säännökset henkilön velvollisuudesta alistua kokeeseen, joka tehdään hänen mahdollisesti nauttimansa alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi. Ehdotettuja säännöksiä asiallisesti vastaavat säännökset lisättiin takavarikosta ja etsinnästä rikosasioissa annettuun lakiin perustuslainsäätämisjärjestyksessä käsitellyllä lailla (965/76) perustuslakivaliokuntaa kuulematta. Asianomaisessa hallituksen esityksessä (n:o 110/1975 II vp.) katsottiin säännösten antavan oikeuden puuttua kansalaisen hallitusmuodon 6 §:ssä suojattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Koska laki teki mahdolliseksi henkilöön käyvän katsastuksen, vaikka henkilöä ei epäiltäisikään rikoksesta, hallitus katsoi, että laki oli säädettävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrätyllä tavalla.

Viitaten lausuntoon n:o 4/1979 vp. valiokunta toteaa ehdotettujen säännösten merkitsevän puuttumista kansalaisen ruumiilliseen koskemattomuuteen, jota ei sinänsä mainita hallitusmuodon 6 §:ssä, mutta jonka suojan on vakiintuneesti katsottu sisältyvän henkilökohtaisen vapauden suojaan. Ehdotettujen säännösten tarkoittaman velvollisuuden avulla pyritään ylläpitämään ja parantamaan liikenneturvallisuutta ehkäisemällä ajoneuvon kuljettaminen säännöksessä tarkoitetun aineen vaikutuksen alaisena. Tämä pyrkimys liittyy viime kädessä hallitusmuodon 6 §:ssä turvattuun hengen suojaan. Kysymyksessä on näin ollen hyväksyttävä ja yhteiskunnallisesti tärkeä peruste säätää lakiehdotuksen tarkoittama velvollisuus. Vapauden rajoitus on säännönmukaisessa muodossaan eli niin sanottuun puhalluskokeeseen alistumisvelvollisuutena lisäksi varsin vähäinen. Rajoitusta on pidettävä myös kohtuullisena varsinkin pykälän 3 momentin säännökset huomioon ottaen.

Mitä sitten tulee säännöksen edellyttämään velvollisuuteen alistua varsinaiseen henkilönkatsastukseen eli humalatilatutkimukseen, on merkittävää, että tämä velvollisuus syntyy vasta puhalluskokeesta kieltäytymisen myötä. Koska esillä olevassa tapauksessa on asiallisesti perusteltua rinnastaa kieltäytyminen rikoksesta epäilyyn, valiokunta katsoo, että pakkokeinolakiehdotus voidaan 6 luvun 3 §:n estämättä käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 2 momentin nojalla henkilötuntomerkit saataisiin painavista rikostutkinnallisista syistä ottaa eräin edellytyksin myös muusta kuin rikoksesta epäillystä. Tässäkin tapauksessa vapauden rajoitus perustuu hyväksyttävään ja yhteiskunnallisesti tärkeään syyhyn eli

rikosten selvittämiseen. Koska rajoitus on lisäksi valiokunnan käsityksen mukaan verraten vähäinen, voidaan säännös toteuttaa tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Ehdotus on kuitenkin arveluttavan avoin, koska siinä ei ole mitenkään rajattu henkilötuntomerkkien ottamisen tarkoitusta. Sallittuna tarkoituksena voi valiokunnan mielestä olla vain rikoksen selvittäminen. Tämä tarkoitus on aiheellista nimenomaisesti ilmaista säännöksessä, jolloin tulee pykälän 1 momenttiin verrattuna selvästi esille, ettei 2 momentin perusteella saa ottaa henkilötuntomerkkejä esimerkiksi rekisteröintiä varten ja että muusta kuin epäillystä otettujen henkilötuntomerkkien säilyttäminen ei niin ollen ole sallittua.

Esitykseen sisältyvän seitsemännen lakiehdotuksen mukaan tutkintavankeudesta annettuun lakiin lisätään uusi 13 a §, jonka nojalla tutkintavangin puheluja voidaan kuunnella. Ehdotusta on arvioitava hallitusmuodon 12 §:n kannalta, jonka mukaan kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuus on loukkaamaton, mikäli siitä ei ole laissa poikkeusta säädetty.

Lakiehdotuksen 13 a § koskee sekä tutkintavangin että sen henkilön asemaa, joka puhelimitse keskustelee vangin kanssa. Valiokunnan käsityksen mukaan on selvää, että se, joka ottaa puhelinyhteyden tutkintavankiin, tulee ainakin lain säätämisen jälkeen olemaan tietoinen puhelun kuuntelumahdollisuudesta. Koska kuuntelumahdollisuus perustuu valiokunnan mielestä tärkeään ja hyväksyttävään yhteiskunnalliseen intressiin ja koskee varsin poikkeuksellista tilannetta, ei säännös tältä osin aiheuta epäilyjä suhteessa hallitusmuodon 12 §:ään, vaan asiasta voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Tilanne saattaa olla toinen puhelinyhteyden synnyttyä tutkintavangin aloitteesta, jos toinen osapuoli ei välttämättä tiedä puhelun tulevan rangaistuslaitoksesta eikä myöskään kuuntelumahdollisuudesta. Kuuntelumahdollisuuden tärkeimpänä perusteena oleva pyrkimys mitätöidä mahdollinen jälkienpeittämisvaara on kuitenkin tältäkin kannalta arvioiden niin tärkeä, että ehdotus voidaan tällöinkin toisen osapuolen puhelinsalaisuuden estämättä säätää tavallisena lakina.

Perustuslakivaliokunta pitää kuitenkin oikeusturvan kannalta edellytyksenä kuuntelun sallimiselle, että kuuntelumahdollisuudesta aina ilmoitetaan myös vastapuolelle. Tämä on välttämätöntä varmistaa lakiin otettavin nimenomaisin säännöksin. Edelleen valiokunta pitää selvänä, että kuuntelumahdollisuuden ulkopuolelle on jätettävä tutkintavangin puhelut vankien oloja valvoville viranomaisille.

Esitykseen sisältyvä kahdeksastoista lakiehdotus koskee rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetun lain muuttamista. Muutettavaksi ehdotettu laki on aikanaan säädetty perustuslainsäätämisjärjestyksessä, jota järjestystä hallituksen esityksessä on katsottu olevan aiheellista käyttää myös muutoslakiin nähden.

Mainittu laki on aiheellisesti säädetty perustuslainsäätämisjärjestyksessä, sillä laki sallii Suomen kansalaisen luovuttamisen rikoksesta, mikä sinänsä on hallitusmuodon 7 §:n 1 momentin vastainen toimenpide. Koska lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentti laajentaa edelleen mahdollisuutta luovuttaa Suomen kansalainen, on lakiehdotus käsiteltävä perustuslainsäätämisjärjestyksessä.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus

Perustuslakivaliokunta pitää tavoiteltavana, että kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleeseen ja 14 artiklan 3 kappaleen d kohtaan Suomen puolelta aikanaan tehdyt varaumat saadaan poistetuiksi. Yleissopimuksen ensiksi mainittu kohta edellyttää sekä vapaudenriistoa koskevaa pikaista tuomioistuinkäsittelyä että oikeutta itse syyteasiaa koskevaan oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa tai oikeutta tulla vapautetuksi. Edellisen seikan osalta valiokunta katsoo saamansa selvityksen perusteella, että esityksen sisältämät säännösehdotukset eivät kiistattomasti riitä saattamaan lainsäädäntöämme yleissopimuksen asettamien vaatimusten tasolle. Jälkimmäisen seikan johdosta valiokunta pitää perusteltuna lisätä pakkokeinolakiin, esimerkiksi 1 luvun 21 §:ään syytteen käsittelypäivän takarajan osoittava säännös, jolloin tuosta takarajasta voitaisiin poiketa vain erityisen painavasta syystä.

Yleissopimuksen 14 artiklan 3 kappaleen d kohdan johdosta perustuslakivaliokunta korostaa esityksen yleisperusteluissa mainittujen puolustusta rikosasioissa ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain muuttamista koskevien lakiehdotusten pikaisen aikaansaamisen tärkeyttä, jotta yleissopimukseen tällä kohden tehty varauma saataisiin poistetuksi. Valiokunta pitää oikeutta saada oikeusavustaja esitutkintavaiheessa tärkeänä oikeusturvaseikkana.

Eräitä oikeusturvanäkökohtia

Perustuslakivaliokunta tähdentää esityksen tarkoittamien lainsäädäntötoimien osalta oikeusturvajärjestelyjen tärkeyttä, etenkin kun ehdotukset usein kohdin koskevat suoranaisesti hallitusmuodon 2 luvussa turvattuja perusoikeuksia. Valiokunta pitää kansalaisen oikeusturvan kannalta tärkeänä, että asianomaiselle henkilölle aina ja varsinkin kuulusteluissa selvitetään hänen oikeutensa ja velvollisuutensa esitutkinnassa, että säännöksin todetaan epäillyn oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen, että asianomaisella on oikeus kahdenkeskisiin neuvotteluihin avustajansa kanssa ja että esitutkinnassa toimitettavien kuulustelujen luotettavuudesta huolehditaan esimerkiksi pitämällä kuulustelutodistaja läsnä tai nauhoittamalla kuulustelu.

Edellä esitettyyn viitaten perustuslakivaliokunta, jolla ei ole muuta huomautettavaa asian johdosta, kunnioittaen lausuntonaan esittää,

että hallituksen esitykseen sisältyvä yhdeksäs ja kahdeksastoista lakiehdotus on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyssä järjestyksessä ja

että hallituksen esitykseen sisältyvät muut lakiehdotukset voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädetyssä järjestyksessä.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Zyskowicz, jäsenet Aaltio, Alho (osittain), Anttila, Eenilä, Jansson, Kärhä, J. Mikkola (osittain), Muroma, Nieminen, Peltola, Skinnari ja Viinanen sekä varajäsen Rajamäki.

Eriäviä mielipiteitä

I

Perustuslakivaliokunta edellyttää lausunnossaan tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta, että puhelun kuuntelumahdollisuudesta on aina ilmoitettava toiselle osapuolelle ja että tästä on säädettävä laissa. Olen samaa mieltä.

Valiokunnan enemmistö tarkastelee asiaa kuitenkin oikeusturvan kannalta eikä säätämisjärjestyskysymyksenä, kuten minä. Katson, että toisen osapuolen puhelinsalaisuutta jopa täysin tarpeettomasti loukataan, ellei hänelle ilmoiteta, että puhelua voidaan kuunnella. Tarpeettomia perusoikeuden loukkauksia ei pitäisi sallia säädettäväksi edes perustuslainsäätämisjärjestyksessä. Koko loukkaus on kuitenkin vältettävissä sillä, että kuuntelumahdollisuudesta ilmoitetaan. Ellei velvollisuudesta ilmoittaa kuuntelusta kuitenkaan oteta nimenomaista säännöstä lakiin, voidaan laki mielestäni säätää ainoasaan VJ 67 §:n tarkoittamassa vaikeutetussa säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 24 päivänä kesäkuuta 1986

Paula Eenilä

II

Perustuslakivaliokunta edellyttää lausunnossaan tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta, että kuuntelumahdollisuudesta on aina ilmoitettava toiselle osapuolelle ja että tästä on säädettävä laissa. Valiokunta ei pidä tätä kuitenkaan säätämisjärjestyskysymyksenä. Tästä äänestettiin. Me vähemmistöön jääneet olimme vaikeutetun säätämisjärjestyksen kannalla, mikäli ilmoitusvelvollisuus ei tule lakiin, koska kuuntelumahdollisuus ilman laissa säädettyä ilmoitusvelvollisuutta loukkaa toisen osapuolen puhelinsalaisuutta.

SKDL:n edustajien näkemyksen mukaan valiokunnan olisi tullut suhtautua kielteisesti niihin perusoikeuksien loukkauksien laajennuksiin, joita valiokunta toteaa useissa keskeisissä kohdin. Suomen rikollisuudessa ei ole tapahtunut mitään sellaista kehitystä, mikä edellyttäisi perusoikeuksien nykyistä suurempaa rajoittamista. Päinvastoin esitutkinnassa ja pakkokeinojen käytössä rikosasioissa tulisi pyrkiä nykyistä selvästi tiukempaan laillisuuteen ja yksilön oikeuksien kunnioittamiseen. Selkeät käyttäytymissäännöt ja tutkittavan ja tuomitunkin oikeuksien kunnioittaminen lisäävät oikeusturvaa ja lisäävät yleisesti luottamusta lakeihin.

Edellytämme myös hallitukselta puolustusta rikosasioissa ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain muuttamista koskevien lakiehdotusten tuomista eduskuntaan niin, että nämä uudistukset voidaan toteuttaa yhtä aikaa esitutkintapaketin voimaantulon kanssa.

SKDL:n edustajat ovat sillä kannalla, että poliisivaltuuksia ei pidä ulottaa nykyistä laajemmalle mm. antamalla suojelupoliisille pidätysvaltuudet.

Helsingissä 24 päivänä kesäkuuta 1986

Kati Peltola